

พุทธทาสศึกษา

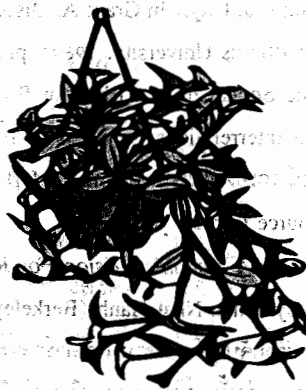

ปมเชื่อง

พุทธทาสภิกขุ (๒๔๙๓)

ในการพิจารณาทางฝ่ายจิตใจ เพื่อค้นหาต้นเหตุแห่งการประทุษร้าย เบียดเบียน หรือการประกอบอกุศลกรรมทุกชนิดนั้น อาจมีทางพิจารณากันได้หลายทาง แล้วแต่ความถนัด แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท ควรจะได้พิจารณากันถึงมูลรากอันสำคัญอย่างยิ่ง หากแต่ มักจะไม่ค่อยมีผู้สนใจไปถึงอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่า อาจจะเป็นหนทางแก้ไขมูลเหตุแห่งการประกอบอาชญากรรมได้โดยตรง และอาจขยายต่อขึ้นไปตามลำดับ จนกระทั่งถึงการทำความดีงาม แล้วเลยขึ้นไปจนถึงระดับความหลุดพ้น หรือโลกุตตรธรรมได้โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวของการปฏิบัติ หรือการศึกษา

สิ่งซึ่งเป็นมูลแห่งการกระทำทุก ๆ สิ่งทีกล่าวนี้นี้ก็คือความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณขั้นต้นตอ^๑ ที่มีความยึดถือว่า “ฉันเป็นฉัน” อันประจำอยู่ในสันดานสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง ความรู้สึกยึดถือว่า “ฉันเป็นฉัน” อันประจำอยู่ในส่วนลึกของสันดานสัตว์ทั่วไปนี้ ถ้าเรียกอย่างบาลี ก็เรียกว่า อัสมิมานะ เป็นความยึดถือว่า ตัวมีตัวเป็นอยู่กะเขาด้วยคนหนึ่ง และตัวมีความเด่นเป็นของตัวเอง หรือต้องมีความเด่นเป็นของตัวเองกะเขาด้วยเหมือนกันอย่างเด็ดขาด

สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจต่อไปในข้อนี้ก็คือว่า ความยึดถือว่า “ฉันเป็นฉัน” นี้ จะต้องควบคุมกันอยู่ หรือเลยไปถึงความยึดถือว่าตัวมีความเด่นอย่างมนุษย์คนหนึ่ง หรือสัตว์ตัวหนึ่งเสมอไป อย่างที่จะแยกกันไม่ได้ ทำนองเดียวกับการเผาไหม้กับความร้อน เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ฉันใดก็ฉันนั้น แต่ว่าสัตว์นั้นไม่จำเป็นต้องมีความรู้ว่ ความเด่นที่ถูกตองนั้นคืออะไร ย่อมจะถือเอา

ความมีตัวของเขาเอง ตามความหมายหรือตามความรู้สึกของเขาเอง ว่านั่นแหละคือความเด่นแห่งตัวเขาที่เขาจะต้องมีอัสมิมานะ หรือความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณอันยึดถือว่า “ฉันเป็นฉัน” และ “ต้องมีความเด่นอยู่” ซึ่งควบคุมกันอยู่นี้ ซึ่งบางทีก็เรียกอีกอย่างหนึ่งโดยถือเอาตามอาการที่แสดงออกว่า “อหังการ”^๒ ก็ตาม นั้นนับว่าเป็นรากฐานที่ควรถูกสมมติเรียกกันในภาษาจิตวิทยาว่า “ปมเชื่อง” หรือ Superiority” อันแท้จริง ในฐานะที่เป็นตัวประธานอันยิ่งใหญ่ จนรู้สึกว่ใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง หรือเป็นตัวแท้ของชีวิต ที่จะแบ่งตัวออกเป็นวิวัฒนาการต่าง ๆ ด้วยความทะเยอทะยานใฝ่สูง อัสมิมานะ หรือความรู้สึกที่เป็นตัว “ปมเชื่อง” อันนี้เองที่เป็นมูลเหตุอันสำคัญขั้นรวบยอดของการทำความชั่ว การทำความดี หรือทั้งทำบุญและทำบาป แต่เป็นความจริงกันข้ามจาก

การเข้าถึงพุทธธรรมหรือนิพพานโดยตรง^๔ ฉะนั้น เราควรจะได้พิจารณากันถึง “คุณ” ของ “ปมเชื่อง” นี้โดยละเอียด เพื่อช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหายุ้งยากของมนุษยชาติทั้งมวลเท่าที่จะช่วยกันทำได้คนละไม้คนละมือ

อัสมิมานะ หรือ “ปมเชื่อง” นี้เป็นทั้งมูลเหตุ และเป็นทั้งปัจจัยเครื่องสนับสนุนจรรโลงใจอันแรงกล้าที่สุดที่ทำให้สัตว์มีความยึดมั่น และพยายามรักษา “ความมีตัว” และ “ความเด่นของความมีตัว” หรือ “อหังการ” ไว้อย่างมั่นคง เมื่อสัตว์นั้นๆ รักษาหรือสงวนความเด่นของตัว โดยไม่คำนึงถึงการรักษาของผู้อื่นบ้าง การกระทำอันนั้นก็กระทบผู้อื่น และเราเรียกกันว่า การทำชั่ว หรือทำบาป หรือการประกอบอาชญากรรม แล้วแต่กรณี แต่ถ้าเขามีความรู้ความฉลาดอยู่ส่วนหนึ่ง ในการรักษาความมีตัวของเขา พอที่จะไม่ให้กระทบคนอื่นแล้ว การรักษาความมีตัว หรือความเด่นของเขา แม้เพื่อตัวเขาเอง ก็กลายเป็นความดี หรือเป็นการทำบุญกุศลไป ดังเราจะเห็นได้ในรายที่คนบางคน “ทำบุญ” จนหมดเนื้อหมดตัว ในทางทรัพย์สินสมบัติ ก็เพื่อไปมีตัวหรือมีความเด่นของตัวอีกทางหนึ่ง เพราะอำนาจอัสมิมานะ หรือด้วยอำนาจความดันของ “ปมเชื่อง” นี้ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อหังการ” หรือเลยไปถึง “มมังการ”^๕ แล้วแต่กรณี (แต่แล้วก็ไม่พ้นจากการที่จะก่อให้เกิดปัญหายุ้งยากแก่สังคมอยู่ตามเคย) เมื่อสิ่งทั้งสองนี้ คือทั้งทำชั่วและทำดี ล้วนเกิดมาแต่ความผลักดันของความรู้สึกในปมเชื่องของตนเช่นนี้แล้ว ความมัวเมาในเรื่องทั้งสองนี้ก็มิได้เป็นได้เท่าๆ กัน มีความรุนแรงอย่างเดียวกัน เพราะมาจากต้นตออันเดียวกัน กล่าวคือสัญชาตญาณแห่งการหล่อเลี้ยงรักษาปมเชื่องของตนเอง นั่นเอง

ส่วนในด้านตรงกันข้าม ก็คือการบรรเทาความรู้สึกดังกล่าวนั้นลงไปเสีย หรือถึงกับนำออกจากสันดานจนหมดสิ้น ไม่มีสัญชาตญาณในการยึดถือปมเชื่องเหลืออยู่ การทำเช่นนี้เรียกตามโวหารพระศาสนาว่า “อสุมิมานุตสวินโย” เป็นการทำให้จิตไม่ตกอยู่ภายใต้ความเป็นทาสของการเลี้ยงรักษาปมเชื่องของตนไว้ จึงนำไปสู่สภาวะ

อันแท้จริงหรือนิพพาน อย่างที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า *อสุมิมานุตสวินโย เอตฺตํ เว ปรมํ สุขํ* ซึ่งแปลว่า “การนำออกเสียได้ ซึ่งอัสมิมานะ นั้นเป็นความสุขอย่างยิ่งวัย” และบรมสุขในที่นี้ก็คือนิพพานนั่นเอง ฉะนั้นการไม่มีปมเชื่องจึงอยู่เหนือความดีความชั่วเหนือบุญเหนือบาปเหนือโลกทั้งปวง จึงได้เรียกว่า โลกุตตรธรรม หรือพุทธธรรมอันเป็นสิ่งที่ทำคนให้เป็นพระพุทเจ้า ส่วนในทางตรงกันข้ามความมีปมเชื่องก็คืออวิชชาโดยตรงนั่นเอง จึงเป็นสิ่งที่อยู่คนละฝั่งกับนิพพาน หรือการไม่มีปมเชื่องอย่างกะฝั่งนี้กับฝั่งโน้น

ในตอนแรกนี้ สิ่งที่จะพิจารณากันก็คือปัญหาที่ว่า ปมเชื่องเป็นมูลเหตุอันสำคัญแห่งการประกอบอาชญากรรม หรืออกุศลกรรมทั้งหลายอย่างไร ส่วนข้อที่ว่า ปมเชื่องเป็นมูลเหตุแห่งการทำดี และข้อที่ว่า การไม่มีปมเชื่องเสียเลย เป็นสิ่งที่อยู่เหนือความดีและความชั่ว โดยประการทั้งปวงอย่างไรมันนั้น ควรจะได้พิจารณากันในตอนหลัง

ในการที่จะพิจารณาในข้อที่ว่า ปมเชื่องเป็นมูลเหตุแห่งการประกอบกรรมชั่วอย่างไร โดยละเอียดนั้น เราจะต้องพิจารณากันไป ตั้งแต่ “ปมเชื่อง” ขั้นต้นๆ ต่ำๆ ที่แสดงออกมาเป็นสัญชาตญาณของสัตว์ (*Animal Instinct*) ทั่วๆ ไปเสียก่อน เพื่อจะได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ปมเชื่องนี้โดยชัดเจน และทำให้เข้าใจสิ่งที่เรียกว่าความชั่วโดยเฉพาะได้ง่ายเข้า

บรรดาสิ่งที่มีชีวิตเป็นรูปร่างชัดเจนแล้ว นับตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นมาถึงสัตว์และคนตามลำดับ ล้วนแต่มีปมเชื่องหรืออัสมิมานะมาด้วยเสร็จทั้งนั้น จะต่างกันก็เพียงแต่สูงหรือต่ำกว่ากัน และที่ต่ำจนยากที่จะสังเกตได้ ก็คือของสิ่งที่มีชีวิตชั้นพืช แม้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยปรับโทษภิกษุที่ฆ่าสัตว์และฆ่าพืชเท่ากันและอย่างเดียวกัน เราก็ไม่จำเป็นที่จะต้องอ้างข้อนี้ขึ้นยืนยันว่า สัตว์และพืช มีชีวิตและอัสมิมานะมาด้วยกัน เพราะเหตุว่าเรามีหนทางที่จะสังเกตเอาเองจากอากัปภิกิริยาของสิ่งนั้นๆ

โดยการแสดงออกมาทางวัตถุหรือกิริยาท่าทางอยู่เพียงพอแล้ว

ต้นไม้มีอัสมิมานะ หรือความถือว่าตัวมีตัว หรือความปรารถนาในการมีความเด่นของตัว โดยแสดงออกมาทางการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด ดิ้นรนเพื่อสืบพันธุ์ ดิ้นรนหาอาหารและอื่นๆ ซึ่งสัญชาตญาณเหล่านี้เป็นเพียงสัญชาตญาณชั้นรอง หรือชั้นสองเท่านั้น ไม่เหมือนกับอัสมิมานะซึ่งควรจะจัดเป็น แม่แห่งสัญชาตญาณทั้งหลาย หรือจัดว่าเป็นตัวสัญชาตญาณแท้ เพราะว่าสัญชาตญาณรองๆ เหล่านี้ ออกมาจากอัสมิมานะ คือความรู้สึกว่า ฉันเป็นฉัน หรือฉันมีตัวฉันนั่นเอง และความยึดถือใน “ตัวฉัน” นั้นแหละคือความรู้สึกที่เป็น “ปมเชื่อง” เมื่อความรู้สึกว่าฉันมีตัวฉันกับความยึดถือในตัวฉัน เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้เพราะเป็นสิ่งเดียวกัน จึงเป็นการถูกต้องเพียงพอที่จะเรียกอัสมิมานะว่า ปมเชื่องของแต่ละชีวิต ที่ทำให้แต่ละชีวิต (แม้กระทั่งต้นไม้) ต่างมีความทะนงในความมีตัวของตัว และเป็นมูลเหตุแห่งวิวัฒนาการ หรืออีโวลิวชั่นของชีวิตนั้นๆ เรื่อยๆ ไปไม่สิ้นสุด

อัสมิมานะของสัตว์ ก็มีลักษณะการอยู่อย่างเดียวกับของพืช เป็นแต่ว่าสูงขึ้นมามากกว่า ชัดเจนกว่า แสดงออกเป็นผลมากกว่า เพราะเคลื่อนไหวได้โดยสะดวก เราจึงแลเห็นอาการแห่งปมเชื่อง หรือการหล่อเลี้ยง ปมเชื่องของสัตว์ได้ชัดเจนกว่าของพืช สัตว์ประเภทที่มีเล็ดนักสู้รุนแรง เช่นปลาจำพวกปลากัด หรือไก่ประเภทไก่ชนเหล่านี้ล้วนแต่มีอัสมิมานะจัดยิ่งกว่าสัตว์ประเภทอื่น สัตว์ประเภทนี้จะแสดงปมเชื่องหรืออัสมิมานะ ออกมารุนแรง ก่อนอายุขนาดที่มีความรู้สึกในการสืบพันธุ์ ลูกปลากัดพันธุ์แท้จะรู้จัก “วางโต” ตั้งแต่เมื่อตัวมันยังยาวเพียง ๕-๖ มิลลิเมตร เมื่อมีการแย่งเลี้ยงเป็นรายตัว หรือแม่เลี้ยงรวมกลุ่มกันไว้แต่พวกขนาด ๕-๖ มิลลิเมตรด้วยกันในขวดแก้ว ลูกไก่จะวางท่าโตต่อกัน ตั้งแต่

เมื่อเริ่มมีขนชุดที่ต่อมาจากชุดที่ออกมาจากไข่ ซึ่งนกกระเจอกหนุ่มสาวก็ทำเช่นนี้ไม่เป็น ปลากัดหนุ่มที่เลี้ยงถึงที่จะแสดงอาการวางโตแม้แก่มนุษย์ที่เพิ่งแต่เข้าไปมองดูเฉยๆ ใกล้ชิดโหล มันแสดงปมเชื่องหวงถิ่นมากกว่า มุ่งหมายจะต่อสู้หรือหวงคู่ สุนัขจะรีเข้าวางโตต่อกันทุกแห่งที่ “เพียงแต่เห็นกัน” เหล่านี้ล้วนแต่เป็นอำนาจของอัสมิมานะ หรือปมเชื่องที่แสดงออกมารุนแรงจนถึงกับรู้สึกว่าการปรากฏตัวของอีกฝ่ายหนึ่งนั้น คือการลดปมเชื่องของตัวเอง ฉะนั้น โดยไม่ต้องมีการบาดหมางกันมาก่อน ความรู้สึกที่เป็นไปในทางผลักดันหรือเหยียบย่ำ ก็เกิดขึ้นในใจของสัตว์เหล่านี้เสียแล้ว ด้วยเหตุสักว่าการปรากฏตัวของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งความมีอัสมิมานะทำให้เกิดความรู้สึกว่า การปรากฏตัวนั้น กระทบกระเทือนปมเชื่องของตน นักเลงที่กำลังเมาปมเชื่องจึงอยากจะฆ่า นักเลงอีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุที่ว่ามาปรากฏตัวแก่สายตาของตนเท่านั้น โดยไม่ต้องมีเหตุผลอะไรมากกว่านี้ นี่คือผลของอัสมิมานะหรือปมเชื่องที่เป็นไปรุนแรงโดยไม่ต้องมีสุรา หรือเครื่องกระตุ้นอย่างใดเข้าช่วย ให้มากไปกว่าลำพังอำนาจแห่งสัญชาตญาณแห่งการยึดถือตัวตน กล่าวคืออัสมิมานะ นั่นเอง

อัสมิมานะของคนก็อย่างเดียวกับสัตว์ เป็นแต่รุนแรงและพิเศษแบบเนียนไปกว่านั้น เพราะมีความต้องการอย่างอื่น ๆ หลายอย่างเข้ามาแทรกแซงทั้งในทางสนับสนุนและขัดขวาง คนหรือสัตว์ก็ตาม ย่อมมีความรู้สึกยึดถือตัวตน เป็นรูปร่างแห่งความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ แล้วแต่ระดับของจิตใจที่ผ่านสิ่งแวดล้อมหรือการศึกษาอบรมมาอย่างไร ความสำคัญว่า “ฉันเป็นฉัน” หรือ “ฉันมีตัวฉัน” นั้นคงมีอยู่เท่ากัน แต่ “รูปร่าง” แห่งตัวฉันนั้น ต่างชีวิตต่างก็มีของตัวเองแตกต่างกันไกล แต่ก็มีนามว่า “ตัวฉัน” เหมือนกันทั้งนั้น ฉะนั้น ทุกชีวิตจึงมีอัสมิมานะเต็มเปี่ยมด้วยกันทั้งนั้น ทั้งที่สิ่งที่เรียกว่า “ตัวฉัน” นั้นเป็นของลมๆ แล้งๆ ไม่มีตัวตนอะไรเลย

เมื่ออัสมีมานะมี ก็คือปมเชื่องมี *สัญชาตญาณ* แห่งการขยายพันธุ์ นั้นเป็นแต่เพียงความต้องการขยายตัวของปมเชื่อง ให้กว้างออกไป หรือสร้างตัวแทนช่วยกัน แสดงความเชื่อเป็นวงกว้างออกไป *กามารมณ์* อันเนื่องด้วยการสืบพันธุ์ ก็เป็นเพียงความต้องการจะแสดงอำนาจบาตรใหญ่ในทางตามใจตัวเองของปมเชื่อง ด้วยการให้ถูกบำเรอจากสิ่งแวดล้อม (แต่แล้วก็ต้องถูกลงโทษให้ด้วยการต้องลำบากบางอย่าง) *การรักลูก และเลี้ยงลูก* คือความต้องการจะให้เติบโตไปตามความต้องการในการที่จะเผยแพร่ความเชื่อ จึงไม่มีความรู้สึก ว่าเสียความเชื่อไปในการต้องทนลำบากเพราะเหตุนี้ *สัญชาตญาณแห่งการหาอาหาร* เป็นการแสดงอำนาจบาตรใหญ่ในทางหล่อเลี้ยงตัวเอง หรือความเชื่อของตัวเอง ด้วยการกินผู้อื่นหรือสิ่งอื่น เพราะความเห็นแก่ตัวของปมเชื่อง โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้อื่นจะถูกกิน *สัญชาตญาณแห่งการป้องกันตัว* โดยทางต่อสู้หรือหนีภัยก็ตาม เป็นการสงวนตัวเองของปมเชื่อง ถ้าในกรณีนี้เห็นว่า ความเชื่อของตัวขึ้นอยู่กับผู้อื่น การต่อสู้ อาจจะถึงกับสละชีวิตตัว เพื่อความอยู่ของผู้อื่นก็ได้ การต่อสู้ทั้งหมดทุก ๆ อย่าง จึงถือความต้องการจะเชื่อของปมเชื่องทั้งสิ้น หรืออย่างน้อยก็เพื่อรักษาเอาความเชื่อไว้ที่ *สัญชาตญาณแห่งการรุกรานเมื่อได้โอกาส* มีความหมายทำนองเดียวกับสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ ที่เนื่องด้วยกามารมณ์คือการแผ่อำนาจตามใจตัว เพื่อให้ถูกบำเรอ การรุกรานนั้นมีไซ้เพื่อถล่มวรมณีสวรรค์ แต่เพื่อสัญชาตญาณแห่งความต้องการจะเชื่อ ซึ่งเป็นสัญชาตญาณที่มีอำนาจแรงกล้า เป็นสมบัติประจำตัวของอัสมีมานะหรือปมเชื่อง อาชญากรรมคือการรุกราน จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย เหตุนี้เอง ชีวิตทุกชีวิตจึงมีปรกติสันดานไม่ชอบคู่แข่งที่แสดงตนออกมาด้วยอาการสักว่าปรากฏขึ้นในสายตา และมีความริษยาคู่แข่งกันเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุเพียงสักว่าได้เห็นกันด้วยตาเท่านั้น และอาจจะเกลียดชังแม้แก่คู่สืบพันธุ์ขึ้นมาได้ทันที ในเมื่อคู่สืบพันธุ์ฝ่ายหนึ่งทำตัวเป็นคู่แข่งกัน

ทั้งนี้ ด้วยอำนาจของ “ปมเชื่อง” หรืออัสมีมานะ ที่ต่างชีวิตต่างมีนั่นเอง

สำหรับสิ่งที่เรียกกันว่า “*มิตรภาพ*” นั้น เป็นเพียงความรู้สึกที่เกิดขึ้น ในเมื่อต่างฝ่ายต่างรู้สึก ว่าต่างฝ่ายต่างจะช่วยหล่อเลี้ยงปมเชื่องของกันและกัน เมื่อฝ่ายใดแสดงอาการผิดไปจากนี้ ความรู้สึกที่เป็นมิตรภาพของอีกฝ่ายหนึ่งจะหมดไปทันที แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งยอมตัวลงไปเป็นผู้หล่อเลี้ยงปมเชื่องของอีกฝ่ายหนึ่ง ให้มากกว่าธรรมดาหรือมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่งให้มาแล้ว มิตรภาพของอีกฝ่ายหนึ่งก็จะทวีขึ้นจนกลายเป็น *ความรัก* หรือ *ความเอ็นดูปรานี* ไป เมื่อสุนัขตัวหนึ่งหมอบกรานเข้าไป แม้จะเป็นสุนัขพลัดถิ่นมา สุนัขอีกตัวหนึ่งก็ปรานี หรือยอมรับเป็นลูกน้อง สุนัขตัวเล็กหรือตัวเมีย ที่กล้าไปสัมผัสจมูกสุนัขหัวใจได้ ก็เพราะมันแน่ใจว่า สุนัขหัวใจยอมรับรองในความมีปมเชื่องของมันด้วยเหมือนกัน แล้ว เราจะเห็นได้ว่ากฎเหล่านี้เหมือนกันทั้งคนและสัตว์ แต่ที่มีในคนนั้น แนบเนียนกว่ามากมาย เพราะคนมีมารยามากกว่าสัตว์

ระดับปรกติของปมเชื่อง เมื่อคนใดหรือสัตว์ตัวใด ยังอาจมีความรู้สึกว่า ตนยังมี “ตัวตน” ของตน ตามความหมายของตนเต็มรูปไม่แหว่ง เราจะเรียกว่า ปมเชื่องของสัตว์ตัวนั้นยังอยู่เต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ตามความรู้สึกของสัตว์ตัวนั้นเองเป็นเกณฑ์ นี่จัดว่าเป็นระดับปรกติ พอมีคู่แข่งเข้ามาปรากฏในสายตาเท่านั้น มันจะรู้สึกตามสัญชาตญาณว่า ปมเชื่องของมันถูกระทบกระเทือน หรือลดต่ำกว่าระดับปรกติไปเสียแล้ว โดยคนที่ผู้ที่ถูกล้ำมายืนคู่ จึงมีความคิดต่อสู้ป้องกันหรือแบ่งปมเชื่องของตนเต็มที่ ยิ่งเมื่อมันเป็นฝ่ายแพ้ด้วยแล้ว ปมเชื่องของมันก็ลดลงไปอย่างน่าใจหาย เหลือน้อยมากจนมันรู้สึกหนาวหรือเป็น *ปมด้อย*

แต่ที่จริงนั้น ปมด้อยไม่มี มีแต่ปมเชื่องที่ลดตัวลงไปอยู่ในระดับต่ำ เช่นเดียวกับที่ตามความจริงนั้นในโลกนี้ความเย็นไม่มี มีแต่ความร้อนที่อยู่ในระดับต่าง ๆ

กันเท่านั้น ซึ่งเรารู้กันอยู่แล้วว่าแม้ระดับที่หนาวเป็น น้ำแข็ง คือ ๐ เซนติเกรดนั้น ก็ยังมีความร้อนอยู่ถึง ๓๑ ฟาเรนไฮต์ ซึ่งยังเป็นจุดที่อยู่สบายสำหรับสัตว์ที่อาศัย อยู่ตามขั้วโลกเหนือ ถ้าปราศจากความร้อนโดยสิ้นเชิงแล้ว สิ่งที่มีชีวิตต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกก็จะมีไม่ได้ สิ่งที่เราเรียกว่า ปมด้อยก็เช่นเดียวกัน สิ่งที่เราเรียกว่าปมด้อยนั้น ที่แท้ก็คือ ปมเชิงในระดับหนึ่งเท่านั้นเอง เพราะมันยังเอาไปใช้ ช่มสัตว์ตัวอื่นที่รอง ๆ ลงไปได้อีกมากมายหลายชั้น ดัง เราจะเห็นได้ในเมื่อเลี้ยงลูกสัตว์เล็ก ๆ รวม ๆ กันมาก ๆ ปมด้อยหรือความหนาวจึงเป็นเพียงมายาที่เกิดขึ้น เพราะ ความเข้าใจเอาเองตามความรู้สึกของสัตว์นั้น ๆ มีอาชญากรรมหรือแม้กุศลกรรมตามหลักแห่งศาสนาอยู่ไม่น้อย รายที่ผู้ทำทำลงไปโดยไม่มีความหมายอะไรนอกจากเป็น การชดเชยความลดปมเชิง หรืออัสมิมานะของตน เท่านั้นเอง

สิ่งที่จะกระตุ้นหรือตัดทอนปมเชิงของสัตว์ตัวใด ให้ทวีเลย ๑๐๐ ขึ้นไป หรือให้ลดต่ำกว่า ๑๐๐ ลงมานั้น ย่อมมีได้ ทั้งจากธรรมชาติและจากที่มนุษย์ทำเอาเอง มี ได้ทั้งทางวัตถุและทางจิต มีได้ทั้งที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง และที่มาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวภายนอก และมีได้ทั้ง โดยบังเอิญหรือโดยเจตนาของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สิ่ง เหล่านี้ได้แก่ภูมิประเทศ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ สอย หยูกยา สุรายาเมา ความคิดนึก และสิ่งที่ยั่วให้คิด นึก โรคภัยไข้เจ็บ ความมั่งมีศรีสุข มิตร ศัตรู ปัญหาใน ครอบครัว ปัญหาของสังคม ฯลฯ

สิ่งสำคัญที่จะต้องสนใจเป็นพิเศษนั้น อยู่ที่กฎของ ธรรมชาติอันตายตัวที่ว่า เมื่อปมเชิงของสัตว์ตัวใดถูก กระทบกระเทือน ทำให้เขารู้สึกว่ามันลดลงไปแล้ว เขา จะต้องหาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาชดเชยหรือกลบเกลื่อน ด้วย อำนาจแห่งสัญชาตญาณโดยเด็ดขาด แม้โดยไม่ต้อง มีเจตนาอะไรมากมายนัก แต่เป็นไปด้วยอำนาจแห่ง สัญชาตญาณล้วน ๆ อย่างแรงกล้า ก็เป็นที่เกิดของ อาชญากรรมใหญ่ขึ้นได้แล้ว ชายหนุ่มพวกที่ได้รับการ ขนานนามว่าพวกออกหัก ก็คือผู้ที่ปมเชิงของเขาถูก

หญิงที่เขารักทำลายให้บี้แบนไป เมื่อเขาหมดทางที่จะ เอาชนะหัวใจของหญิงผู้นั้นให้ได้จริง ๆ แล้ว เขาก็หาทาง อื่นที่จะพยุงบ่มเชื่องของเขา สิ่งใดที่ทำให้ปมเชิงกลับ สูงขึ้นมาได้ เขาก็จะต้องคว้าเอามาทันที และทำได้โดย ไม่ต้องรู้สึกตัว เช่น ใช้อัตถุเป็นเครื่องกระตุ้น ได้แก่สุรา เขาจึงดื่มสุราโดยไม่มีความหมายอะไรที่ปรากฏชัดแก่เขา แต่ความจริงเป็นความต้องการอันแรงกล้าของสัญชาตญาณ ที่ต้องการจะชดเชยปมเชิงที่ทรุดลงไป เราจึงได้เห็นคน เหล่านี้ดื่มสุราอย่างผิดประหลาดและไม่มี ความหมาย อะไรแก่ใครเลย นอกจากแก้สัญชาตญาณล้วน ๆ ที่นี้ อีก ทางหนึ่ง แทนที่เขาจะพยุงบ่มเชื่องของเขาให้กลับมา ด้วยสุรา เขากลับกลบเกลื่อนความทรุดแห่งปมเชิงของเขา ด้วยการล้างชีวิตหญิงผู้นั้นเสีย เพราะเป็นมูลเหตุแห่ง การทำให้ปมเชิงของเขาตกลงไป เขาจึงไม่กลัวกฎหมาย หรืออำนาจของอะไรหมดเราจึงได้เห็นการฆ่าคนได้ง่าย ๆ เหมือนการตบยุงตัวหนึ่ง ก็ถ้าหากว่าในสันดานสัตว์ ปราศจากปมเชิงหรืออัสมิมานะดังว่านี้ แม้เพียงชั้น ที่หยาบ ๆ นี้เท่านั้น ก็จะเป็นสุขอย่างยิ่งเลย” จริงหรือไม่ท่านอาจมองเห็นเอง

สิ่งที่พิเศษไปกว่านี้อีก ก็คือว่า สัญชาตญาณแห่ง การชดเชย หรือกลบเกลื่อนการทรุดของปมเชิงนี้ มี กำลังรุนแรงมาก ถึงกับทำอะไรเสียก็ดังต้องมีให้จนได้ เมื่อเอาโดยตรงไม่ได้ ก็เอาโดยอ้อมค้อมออกไป เราจึง ได้เห็นอาการที่เมื่อสัตว์ตัวหนึ่ง ทำอะไรแก่สัตว์ตัวที่ เชื่องกว่าตนไม่ได้ ก็หันไปไล่เบียดเอาที่สัตว์ตัวที่เล็กกว่า ทั้งที่สัตว์ตัวนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีความผิดอะไรเลย และแม้ก็เป็นมูลเหตุแห่งการประกอบอาชญากรรมได้ เท่ากัน เราจึงได้เห็นอาชญากรรมอันร้ายกาจที่ไม่มี ความหมายอะไรแก่ใครบางรายเกิดขึ้นอย่างไม่น่าจะเป็น ได้ เพียงแต่สัตว์ตัวหนึ่งมาปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าต่อตา ในขณะที่สัตว์อีกตัวหนึ่ง ถูกทำให้ปมเชิงของเขาตกลง ไปโดยอำนาจของอะไรก็ตาม เท่านั้นเท่านั้นก็สามารถ ทำให้สัตว์ที่เพียงแต่มาปรากฏตัวอยู่เฉย ๆ นั้นถูกฆ่าตาย ก็ได้ คน ๆ หนึ่งอาจถูกตบหน้าหรือยิ่งกว่านั้นก็ได้ ด้วย เหตุที่เผอิญเขาแอบไปเห็นคนอีกคนหนึ่ง ทำการชะล้าง

อวัยวะหรือโรคที่เขาต้องการจะปกปิด และกลายเป็น อาชญากรรมได้ สัญชาตญาณแห่งการปกปิดความลด ของปมเชื่องของสัตว์นั้นๆ นี้เราเรียกกันว่า ความอาย และเป็นสัญชาตญาณที่มีอำนาจ พอที่จะเป็นมูลเหตุ แห่งอาชญากรรมทั้งหลายได้เท่ากัน ผู้รักษาความ ยุติธรรมของกฎหมาย ควรจะเอาใจใส่ไว้เท่ากับมูลเหตุ อันอื่น ๆ สุนัขตัวเล็ก ๆ อาจถูกสุนัขที่แพ็ดตัวอื่นมาไล่เบียด แก้เก้อเอาเมื่อไรก็ได้ แม้แต่สุนัขก็ทำการแกล้งเก้อเป็นแล้ว ทำให้คนจะทำไม่เป็น แม้ก็เป็นบ่อเกิดแห่งอาชญากรรม และ การแกล้งเก้อ เป็นสิ่งที่จะต้องมิได้ทุกเมื่อด้วยอำนาจ แห่งสัญชาตญาณ กล่าวคือการชดเชยหรือกลบเกลื่อน การทรุดลงแห่งปมเชื่องของสัตว์นั่นเอง ถ้าจะสรุปเรียก สั้น ๆ ก็คือว่านั่นแหละคือพิษของปมเชื่องหรืออัสมีมานะ ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นำออกเสียได้ เป็นความสุขง่าย”

ของมีนเมาทุกอย่าง เป็นสิ่งที่กระตุ้นและส่งเสริม ปมเชื่อง ถ้ากล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความเมานั้นแหละ คือการสูงขึ้นของปมเชื่องโดยวิธีหนึ่ง ธรรมชาติของเมานั้นมีลักษณะเป็นสิ่งที่กระตุ้น (Stimulant) อยู่ตามธรรมชาติ แม้จะทำให้มีการลดต่ำกว่าระดับเดิมในตอนหลังก็ตาม แต่ในตอนแรกก็ได้ทำให้สูงขึ้นเป็นที่พอใจแก่ผู้ที่เสพ ความครึ้มใจในเวลาเมานั้นคือความรู้สึกว่าสูงในทาง ปมเชื่องของผู้คนหรือสัตว์ตัวนั้น และเป็นสิ่งที่อาจได้มา โดยง่ายด้วยราคาไม่กี่บาทก็สดชื่น คนจึงหมกมุ่นปมเชื่อง ของตนเองเล่นด้วยของมีนเมา นับตั้งแต่บุหรี่ขึ้นไป จนถึง สุรายาฝิ่น ถ้าหากของเมามีได้ทำให้เกิดความรู้สึกว่าสูง ในทางปมเชื่องแล้วจะไม่มีใครในโลกนี้เสพของมีนเมาเลย หรือของมีนเมาท่านองนี้จะเกิดขึ้นในโลกไม่ได้ เมื่อมุ่ง ถึงใจความแล้ว ของเมาก็คือของที่กระตุ้นปมเชื่องหรือ อัสมีมานะโดยวิธีต่าง ๆ กัน

ของเมาที่เป็นวัตถุ ก็กระตุ้นทำให้เกิดผลทางระบบ ประสาทผ่านไปจนถึงความรู้สึกในใจว่า “ฉันทื่น” แล้ว ก็ครึ้มใจหรือพอใจ ของเมาที่เป็นนามธรรมเช่นสรรเสริญ เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ก็กระตุ้นอย่างเดียวกัน ให้ เกิดผลทำนองเดียวกัน แม้จะผิดแปลกกันโดยอาการ จึง

ทำให้คนกล้าลงทุนซื้อหา มา เช่นนักการเมืองที่ลงทุนทุก อย่างเพื่อหาชื่อเสียงใส่ตน หรือนักผจญภัยสะละชีวิต หาชื่อเสียงใส่ตน นี่คือนิทธิพลของของเมา สุราที่มีอยู่ ทั่วไป และราคาไม่เท่าไร คนจึงดื่มสุราได้โดยง่าย เพื่อ รสคือความครึ้มใจ (หรือความสูงของปมเชื่อง) ซึ่งเป็น รสที่ติดติดอยู่ไม่น้อย ถ้าใครไม่มีทางได้มาซึ่งความสูง ของปมเชื่อง โดยทางอื่นที่บริสุทธิ์ยุติธรรมและโดยง่าย ก็มักจะหันมาหาของเมาเช่นสุรา หมกมุ่นปมเชื่องของตน เล่นไปพลาง จนกระทั่งกลายเป็นนักดื่ม แท้จริงสิ่งที่จะ หมกมุ่นปมเชื่องให้สูงโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมนั้นก็มิใช่อะไรมากมาย แต่वल้วนแต่เป็นของยาก หรือได้ต่อดาน ๆ ไม่ทันใจ ของคนหนุ่มทั่ว ๆ ไป ที่ไร้การศึกษาหรือศีลธรรม จึงทน ความยั่ววนของของเมา ที่อาจให้รสความสูงของปมเชื่อง ได้ทันทีทันควัน โดยการเสียสละค่าไม่ก็สละค่านี้นี้ไม่ได้ เราจึงได้เห็นคนกินเหล้ามากขึ้นทุกที โดยเฉพาะตาม ชนบท ได้ลุกลามไปจนถึงผู้หญิงชวาวา ของเมามีเสน่ห์ ในตัวมันเองกล่าวคือการกระตุ้นความรู้สึกในด้านปมเชื่อง ดังกล่าวมานี้ จึงกลายเป็นนายคนได้ และกินกันกระทั่ง พวกเทวดา แต่แล้วความเมาในปมเชื่อง หรือความบ้า ชนิดหนึ่งระดับหนึ่งนั่นเอง ได้เป็นทางมาแห่งอาชญา- กรรมต่าง ๆ ไม่ว่าความเมานั้นจะมาจากของเมาอย่างวัตถุ เช่นสุรา หรือเมาอย่างนามธรรม เช่นเสียงสรรเสริญ ถ้า ผู้ใดบังคับตัวไม่ได้ สิ่งเหล่านี้กระตุ้นได้เมื่อใดแล้ว ก็มี โอกาสที่จะประกอบอาชญากรรมได้ทั้งนั้น การกระตุ้น ปมเชื่องให้สูงนั้นมีได้ทั้งอย่างโลมมและอย่างสะอาด ถ้า เป็นอย่างโลมมก็เรียกว่าทำชั่ว ถ้าทำอย่างสะอาด ก็กลับ เรียกว่าทำดี

การเสพติดนั้นคือผลของการเคยชินในการลิ้มรส แห่งความสูงของปมเชื่อง ขณะที่ถูกหมกมุ่นให้สูงขึ้น แล้วแต่ ว่าเขาจะได้ใช้สิ่งใดเป็นเครื่องหมกมุ่นปมเชื่องของเขาอยู่ เป็นปรกติ ถ้าใช้สิ่งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมหมกมุ่น ก็ติดในรสของ ปมเชื่องที่ถูกหมกมุ่นอยู่ด้วยการทำดี แต่ในกรณีที่ไม่ได้ใช้ ความดีหมกมุ่น เพราะเป็นของยากหรือไม่ทันใจ เกิดไปใช้ ความชั่วหมกมุ่น ก็จะต้องติดในรสของปมเชื่องที่ถูกหมกมุ่น

อยู่ด้วยของชั่ว เช่นสุรายาเมา เป็นธรรมดา ซึ่งมีมากมาย เพราะมีได้โดยง่ายทุกหัวระแหง ยิ่งเมื่อรัฐบาลแห่งประเทศนั้น ๆ เป็นผู้ต้องการเร่งปริมาณการผลิตสุราเสียเองแล้ว ของเหล่านี้ก็ใกล้มือยิ่งขึ้น การเสพติดในการหนุนปมเชื่อง ซึ่งเป็นความต้องการอันแรงกล้าอย่างหนึ่งของสัญชาตญาณโดยอาศัยของชั่วจึงท่วมท้นไปหมด เป็นการเพิ่มปริมาณของอาชญากรรมไปในตัว จนทำนองแห่งชนบทรบเร่นิยมประเพณีที่ติงามก็กินไว้ไม่ไหว หรือพังทะลายหมดไป ความเคยชินหรือเสพติดจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนชนิดที่จะสลัดไม่ได้ เพราะว่าของเมานั้นกระตุ้นในระยะแรก ๆ และทำให้มีการตกต่ำในระยะปลาย ๆ ออกไป จนทำให้รู้สึกไม่สบายจนต้องเพิ่มใหม่หรือกระตุ้นใหม่อย่างนี้เรื่อยไป ๆ จนเป็นความเคยชินหรือเสพติดซึ่งผู้ติดบุหรื หรือติดอะไร ๆ ก็ตาม ย่อมทราบความชื่อนี้ได้ดี ของมีนเมาไม่มีเสน่ห์และมารยาตดังนี้จึงสามารถยึดหัวใจคนทั้งโลกไว้ได้ ให้มีความเมาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเป็นของประจำตัว ความเมาในด้านดี เราจะได้วินิจฉัยกันในตอนหลัง ๆ แต่เราต้องไม่ลืมว่าความเมานั้นคือ รสของปมเชื่อง ที่ถูกหนุนให้สูงขึ้นไปด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความต้องการของสัญชาตญาณ ซึ่งเมื่อไม่ได้ด้วยดี ก็ต้องเอาความชั่วหรือที่ใกล้ ๆ มีอาและสิ่งใดที่ขัดขวางกระแสความต้องการของสัญชาตญาณแล้ว ย่อมเป็นมูลเหตุแห่งอาชญากรรม ได้โดยง่ายทุกเมื่อ นั่นคือพิษสงของปมเชื่องหรืออัลติมีมานะ

เด็ก ๆ แม้ที่เป็นขนาดจิ๋ว ก็มีอาการของปมเชื่องแสดงออกมาให้เห็นชัด และมีความต้องการอันแรงกล้าที่จะให้ปมเชื่องของตนปรากฏและถูกสนับสนุน เมื่อได้รับการสนับสนุน ก็มีอาการเมาในรสของปมเชื่องที่ถูกสนับสนุนเหมือนกันถ้าเขาไม่หิวเกินไปเขาจะเพลิดเพลิดในการที่ปมเชื่องของเขาถูกสนับสนุน ยิ่งกว่าที่จะนึกถึงอาหาร หรือถ้าปมเชื่องของเขาถูกกดลงไปในขณะที่เขากำลังกินอาหาร เขาก็จะเลิกกินทันที ถ้ามีการแบ่งปันของไม่ยุติธรรม เขาจะขว้างทิ้ง ส่วนแบ่งของสิ่งที่เขา

ได้รับทันที แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของที่เขายากได้ หรืออยากกินแทบจะขาดใจก็ตาม และแม้นี่ก็เป็นมูลเหตุแห่งอาชญากรรมได้ทุกเมื่อแม้แก่เด็ก ๆ โดยไม่ต้องกล่าวถึงผู้ใหญ่ ปมเชื่องของเด็ก ๆ รุ่นจิ๋ว แสดงออกมาทางการอยากเป็นเจ้าของ อยากทำลาย อยากทำเอง อยากอวดความสามารถ อยากสอนคนอื่น อยากได้ชื่อว่าตัวทำถูกต้องโดยไม่ต้องมีใครมาสอน เด็กเล็ก ๆ จับตัวแมลงได้ ก็จะทำให้ตายเช่นเดียวกับลิง ซึ่งอันนี้เป็นสัญชาตญาณที่เป็นความต้องการของปมเชื่อง เมื่อได้ฆ่าสิ่งใดลงไปก็จะได้รับของของที่ปมเชื่องของตนสูงขึ้น ทำนองเดียวกับการกระตุ้นด้วยของเมา สัญชาตญาณอย่างสัตว์หรือ *Animal Instinct* มีลักษณะเป็นอยู่อย่างนี้ตรงกันข้ามกับการมีศีลธรรมที่มนุษย์ต้องการ เราจึงต้องมีระบบสำหรับอบรมคนมาตั้งแต่แรกคลอด ถ้าปล่อยตามธรรมชาติ ผลจะเป็นอย่างไร ก็พอจะทายกันได้

เด็กยิ่งโตขึ้นมา ก็ยิ่งอยากไม่ให้ใครใคร่ว่าหนักขึ้น มีเด็กจำนวนมากนึกต่ำแข่งครู่อยู่ในใจเมื่อถูกดูหรือลงโทษ และมีเด็กจำนวนไม่น้อยจะทำวิธีการ “ไต่ดิน” กลั่นแกล้งหรือทำลายครูประจำชั้นของตนเอง ทุกขณะที่เขาโกรธขึ้นมา โดยเฉพาะในชนบทที่ประชาชนยังไร้การอบรม บิดามารดาเองเสียอีก ที่สนับสนุนความต้องการของเด็กในเมื่อครูลงโทษลูก เด็กตามชนบทส่วนมากจะนั่งตาคระปริบ ไม่ยอมตอบคำถาม เพราะอำนาจของสัญชาตญาณที่รู้สึกว่าการถูกถามนั้น เป็นการลดปมเชื่องของตัว ยิ่งการต้องตอบแล้ว ยิ่งลดมากลงไปอีก

คนโตจนกระทั่งบวชพระบวชเณร ก็ยังมีลักษณะดังกล่าวอยู่เต็มที่ทำให้ลำบากอย่างยิ่งแก่การอบรมสั่งสอน เมื่อบิบบังคับหนักเข้า บางคนจะถึงกับก่ออาชญากรรมขึ้นในที่นั้นก็ได้ พระเณรที่มาจากเด็ก ๆ ที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนหรือเข้าชนิดพอไปที จะมีลักษณะเช่นว่านี้มาก จนการบวชคราวหนึ่งของตนแทบจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรคุ้มกัน คนประเภทนี้ไม่ยอมตามข้อที่ตนสงสัยจะครูบาอาจารย์ แม้ครูจะคะยั้นคะยอให้ถาม เพราะรู้สึกว่าการถามนั้นทำให้ตนด้อยลงไป ยังมีพระเณรจำนวนไม่น้อย ที่อยาก

จะได้รับความรู้จากเพื่อนหรืออาจารย์ แต่ไม่ยอมแสดงความประสงค์ซึ่งหน้าหรือร้องขอให้บอก เพราะปมเชื่องของตนจะลดลงไปด้วยการต้องลดตนลงเป็นอุบิฎฐากหรือเป็นหนี้บุญคุณ สู้แอบฟัง “ฟรี” ไม่ได้ แม้จะต้องคอยเก็บเล็กผสมน้อย ก็ยังเป็นการดีกว่าที่จะแสดงออกไปว่าตนไม่รู้อะไร และทั้งต้องการจะให้อย่างคงเป็นความลับอยู่ว่าตนรู้มาจากใคร เพื่อให้มีส่วนว่าตนคิดเอาเองหรือรู้เอง เราเรียกชื่อความรู้สึกอันนี้กันอย่างผิดๆ ว่า ความละเอียดรู้ความจริง ความกระตือรือร้นที่จะหาความจริงทุกอย่างเป็นเพราะความต้องการของปมเชื่องหรือสัญชาตญาณแห่งความรู้สึกว่า “ฉันเป็นฉัน” หรือ อัสมีมานะนั่นเอง เมื่อถูกบีบคั้นเข้าโดยไม่ถูกวิธี หรือไม่เหมาะกาลเทศะ ก็กลายเป็นทางเกิดของอาชญากรรมขึ้นในวัดหรือโรงเรียนได้ทุกเมื่อ ที่กล่าวนี้ เพื่อต้องการให้สังเกตถึงพิษสงของปมเชื่องเป็นพิเศษ ว่ามันเป็นสิ่งที่ได้ลงรากไว้ตั้งแต่แรกกำเนิด รอคอยเตรียมพร้อมสำหรับจะเป็นมูลเหตุแห่งอาชญากรรมทั้งหลายเรื่อย ๆ มา ด้วยอาการอย่างไร

คนหนุ่มคนสาว หรือสัตว์ที่ขึ้นถึงขีดเป็นหนุ่มเป็นสาวนั้น ความต้องการของปมเชื่องยิ่งรุนแรงหนักเข้าในทางที่จะให้สิ่งแวดล้อมมาหล่อเลี้ยงหรือนำเรอความต้องการของตัว เพศผู้ต้องการให้ได้รับการนำเรอจากเพศเมียตามความใคร่ของตน ทางสัมผัสทุกอย่างที่จะทำการหล่อเลี้ยงได้ แม้เพศเมียก็มีความต้องการทำนองเดียวกันจึงมีการผ่อนผันกันในการทำหน้าที่ตามที่ธรรมชาติบังคับมาและเราเรียกความต้องการชนิดนี้ของปมเชื่องว่า กามารมณ์ กามารมณ์ที่ถูกต้อง จึงเป็นการผ่อนผันประนีประนอม ยอมรับนับถือปมเชื่องของแต่ละฝ่ายเท่า ๆ กัน และช่วยหล่อเลี้ยงซึ่งกันและกัน ถ้าหากฝ่ายหนึ่งต้องทำไปเพราะการถูกบีบบังคับจนปมเชื่องลดตัวไป กามารมณ์ย่อมไม่มีแก่ฝ่ายนั้น เพราะฉะนั้นตัวสิ่งที่เรียกว่า “กามารมณ์แท้” นั้น ก็คือปมเชื่องที่ถูกสนับสนุนให้ได้ตามใจตัวเองถึงขีดสุดนั่นเอง หากใช้เพียงแต่รสชาติของการสัมผัสทางผิวกายไม่ ถ้าฝ่ายหนึ่งหยิ่งจองหองถือตัว

ปราบปรมเชื่องของฝ่ายหนึ่งราบลงไป กามารมณ์ก็มิได้ล้าพังการสัมผัส แม้จะมีรสชาติพิเศษเพียงใด ความรักกระจัดกระจายหมด เมื่อปมเชื่องของอีกฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายถูกกระทบกระเทือนจากกันและกัน ความรักทรงตัวอยู่ได้เมื่อปมเชื่องของฝ่ายนั้น ๆ ถูกหล่อเลี้ยงไว้เป็นอย่างดี การเป็นทาสของความรัก มีความหมายตรงที่ต้องยอมหล่อเลี้ยงปมเชื่องของคู่รัก พอปมเชื่องถูกเหยียบย่ำ แม้จะรักกันอยู่อย่างไม่มีอะไรเปรียบ ก็จะทะเลาะวิวาทกันได้ในอนาคต สิ่งที่เราเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า กามารมณ์นั้น อยู่ได้อ่านาจความต้องการของปมเชื่องที่จะคงความเชื่องของมันไว้ หากใช้ปมเชื่องหรือ “อหังการ” นี้อยู่ได้อ่านาจของกามารมณ์ไม่ จึงเมื่อจะกล่าวให้ตรงตามที่เป็นจริง ก็ควรจะกล่าวว่า กามารมณ์ที่แท้นั้น ก็คือการที่ปมเชื่องได้แสดงความเชื่องออกไปในทางแสดงอ่านาจาบาตรใหญ่เพื่อตามใจตัวเอง ให้สิ่งแวดล้อมบำเรอตนจนถึงระดับสูงสุดต่างหาก การที่อวัยวะของคนหนุ่มสาวขยักตัวเต็มที่เพื่อกิจการอันนี้เมื่อถึงวัย ควรจะถูกเข้าใจว่าเพื่ออำนวยความสะดวกความเชื่องของปมเชื่องในฝ่ายนี้โดยตรง แทนที่จะเข้าใจว่าเพื่อรสของกามารมณ์ โดยเฉพาะจะถูกกล่าว ความลดของปมเชื่อย่อมหักห้าม กามารมณ์ได้จับพลันเสมอ เพราะฉะนั้น การขัดขวางทางกามารมณ์ จึงได้แก่การขัดขวางปมเชื่องที่จะแสดงความเชื่อง และมีอ่านาจรุนแรงในทางก่ออาชญากรรมได้ตามกรณี ปมเชื่องจึงเป็นตัวการหรือต้นเหตุแห่งอาชญากรรมแม้ในรายที่เกี่ยวกับกามารมณ์อยู่นั่นเอง หากใช้ล้าพังรสชาติของกามารมณ์ล้วน ๆ ไม่ ถ้าเราเข้าใจกามารมณ์ถูกต้อง จะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ยังไม่มีน้ำหนักหรือความหมายเลย จนกว่าจะได้ลากล้อความต้องการจะแสดงความเชื่อง ของปมเชื่องเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นักจิตวิทยาแห่งยุคปัจจุบันบางคนจะวางกฎเกณฑ์ลงไปว่า การกระทำทุก ๆ อย่างของสัตว์ เนื่องมาจากกามารมณ์ หรือมีกามารมณ์เป็นมูลเหตุอยู่ในส่วนลึกทั้งสิ้น” ข้อนี้โดยทั่ว ๆ ไปเราพอจะมองเห็นได้ว่ามีความจริงอยู่เป็นส่วนใหญ่ แต่กฎเกณฑ์อันนี้ ย่อมนำไปใช้ไม่ได้กับสัตว์ประเภทที่ขึ้นถึงขีดพ้นอ่านาจของกามารมณ์แล้ว แต่ยัง

มือหังการมมังการเหลืออยู่ เช่นพวกพรหมเป็นต้น สัตว์ประเภทนี้ พันชาติจากฐานะที่ปมเชื่องของตนจะแสดงความเชื่องในทางให้ถูกบำเรอ ด้วยวัตถุแห่งการมมังการ แต่ยังมีเหลืออยู่สำหรับหาความเชื่องในทางที่สูงขึ้นไปกว่านั้น สัตว์พวกนี้จึงถูกจัดไว้ในพวกสัตว์ชั้นสูงๆ ขึ้นไปกว่ามนุษย์ธรรมดาหรือเทวดาธรรมดา

๑๑๒ - คู่ผัวตัวเมียอยู่กันไปได้ กระทั่งเป็นพ่อบ้านแม่เรือนนั้น หาใช่เพราะอำนาจแห่งการมมังการไม่ แต่ที่อยู่กันไปได้ก็เพราะปมเชื่องของแต่ละฝ่ายได้รับความเอื้อเฟื้อจากแต่ละฝ่ายอยู่ แม้ในรายที่ภรรยาข่มสามีอย่างกะทาส ก็หาใช่เพราะสามีทนอยู่เพื่อเห็นแก่การมมังการไม่ ปมเชื่องของสามีถูกลดไปในทางด้านนี้ แต่ต้องไปมีทางออกด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นด้านสังคมเป็นต้น ซึ่งภรรยาใจร้ายนั้น คงไม่ได้ปิดเสียหมดทุกแห่งทุกมุม หรือแม้ที่สุดแต่การที่สามีจะทนอดกลั้นเพื่อเห็นแก่ลูกๆ หรือชื่อเสียงของครอบครัว ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของตนโดยตรง ซึ่งเป็นการหล่อเลี้ยงรักษาปมเชื่องในส่วนนี้เอาไว้ก็อยู่กันไปได้ ถ้าหากว่าฝ่ายภรรยาสามารถปิดได้หมดทุกๆ ประตูละจริงๆ สามีจะต้องแยกออกไป หรือมิฉะนั้นก็ต้องตาย จะเป็นพระอรหันต์ผู้หมดปมเชื่องหรืออัสสัมมานะอยู่ในครอบครัวไม่ได้ เพราะปมเชื่องหรืออัสสัมมานะซึ่งสมบูรณ์เต็มทีนั่นคือ ชีวิตของปุถุชนจริงๆ การทะเลาะวิวาทในครอบครัวเกิดขึ้นได้ เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการปมเชื่องมากเกินไปบ้าง เพราะต้องการจะป้องกันปมเชื่องของตนบ้าง *ครอบครัวที่ปราศจากการทะเลาะโดยสิ้นเชิงก็คือครอบครัวที่แต่ละคนรู้จักควบคุมปมเชื่องของตน* หาใช่เพราะเห็นแก่เงินจ้าง เช่นการมมังการเป็นต้นไม่ การมมังการไม่อาจใช้เพื่อควบคุมความสงบเรียบร้อยของครอบครัว เพราะเป็นกรต้องการขยายตัวของปมเชื่องที่ไม่มีขอบเขต แม้ก็แสดงให้เห็นว่า อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างผัวเมียในครอบครัว ก็มีมูลมาจากปมเชื่องหรืออัสสัมมานะ หรืออหังการอีกนั่นเอง หาใช่ลัทธิการมมังการไม่

๑๑๓ - ในเมื่อปมเชื่องเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และเมื่อปมเชื่องเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด

ลูกจ้างกับนายจ้างนั้น ตามปรกติลูกจ้างจะรู้สึกว่ามันเสียความสูงของปมเชื่องไป ตั้งแต่แรกเข้ามาเป็นลูกจ้างแล้ว และเก็บอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ ทนทำงานเพื่อจะเอาค่าจ้างไปหล่อเลี้ยงปมเชื่องตนทางหนึ่งในเวลาอื่น ถ้านายจ้างสามารถทำให้เกิดโอกาสแก่ลูกจ้างเพื่อมีโอกาสแสดงปมเชื่องของตนได้ แม้จะในทางไหนก็ตาม จะดึงดูดให้เขาทำงานได้ดีกว่าเงินเดือน จะทำให้เขาเชื่อตรงหรือรักใคร่นายจ้าง เพราะสิ่งนี้มันยกปมเชื่องของเขา ตรงกันข้ามกับเงินเดือน ซึ่งกดปมเชื่องของเขา แต่การให้รางวัลพิเศษ หรือการขึ้นเงินเดือนอยู่ในจำพวกยกปมเชื่อง ในชนบทบ้านนอกที่ชาวบ้านสันโดษ มีกินมีใช้ไปตามธรรมชาตินั้น จ้างคนทำงานยาก แต่วานหรือขอแรงได้ง่าย ข้าพเจ้าได้ประสบปัญหาอันนี้มาด้วยตนเองแม้กระทั่งทุกวันนี้ ทั้งนี้เพราะ การวานนั้น มันเป็นการเพิ่มปมเชื่องให้เขา การจ้างเป็นการลดปมเชื่องของเขา ลูกจ้างจะบันดาลโทษเอานายจ้างเมื่อใดก็ได้ เพราะเขามีความลดปมเชื่องเป็นทุนอยู่ในใจ อันเป็นมูลเหตุแห่งการทำอาชญากรรมต่อนายจ้าง ลูกจ้างที่ทำงานเต็มที่แล้วด้วยความบริสุทธิ์ใจนั้น มีแต่เมื่อนายจ้างแสดงความนับถือในปมเชื่องของเขาทางใดทางหนึ่งอยู่เสมอเท่านั้น นับตั้งแต่การวางตนเสมอ นับตั้งแต่การกินร่วมคุ้ยร่วมเป็นต้นขึ้นไป ลำพังค่าจ้างอย่างเดียว ไม่ช่วยให้ลูกจ้างทำงานด้วยความสามารถทั้งหมดได้ เขาจะพยายามเอาเปรียบอยู่ทุกวิถีทาง การมอบหมายให้รับผิดชอบการให้เป็นเจ้าหน้าที่ทดลองค้นคว้า หรือทำอะไรทำนองนี้ ส่งปมเชื่องของผู้ถูกใช้ให้เด่นลอย จนค่าจ้างกลายเป็นของไม่มีค่าไป ลูกจ้างนั้นจึงทำงานเกินค่าจ้าง เกินเวลา และเกินอะไรทุกๆ อย่าง นายจ้างจึงควรคิดค้นหาทางออกให้ปมเชื่องของลูกจ้างแสดงออกมาทางใดทางหนึ่งจนได้ จึงจะราบรื่น มิฉะนั้นแล้วก็เท่ากับเสี่ยงตนอยู่ใกล้กับอาชญากรรมที่ลูกจ้างจะประกอบขึ้นเมื่อใดก็ได้ เพราะเขามีความลดของปมเชื่องอันเป็นทางเกิดแห่งอาชญากรรม เป็นทุนในใจอยู่ตลอดเวลา

๑๑๔ - ในเมื่อปมเชื่องเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และเมื่อปมเชื่องเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด

ทาสและนักโทษนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ทาสเป็นผู้ที่ต้องมอบปมเชือกของตัวไว้กับนาย ปมเชือกของตน ตนยอมให้ลด เพื่อไปเพิ่มให้นาย ตนมีปมเชือกที่ลดลงไปอยู่ในระดับหนึ่งก็พอใจแล้ว และยึดถือเอาเป็นระดับปกติของตน นักโทษ หรือผู้ต้องขังเพราะมีผิดในกรณีปรกตินั้น คือผู้ที่หวังการกลับมาของปมเชือกในอนาคต ส่วนใหญ่ผิดจากทาสตรงที่ยังมีความคิดที่จะเอาคืนอยู่ทุกโอกาส เนื่องจากการไม่ยอมปล่อยนี้เอง เขาอาจบันดลโทษขึ้นเมื่อไรก็ได้ หลักการราชทัณฑ์ชนิดที่กดปมเชือกของผู้ต้องขังอยู่ตลอดเวลา นั้น ไม่มีทางที่จะให้นักโทษเหล่านั้นกลับนิสัยเป็นคนดีได้ เพราะผืนความต้องการของสัญชาตญาณ หรืออัตถิภาวนิยม มีแต่จะทำให้อำมหิตยิ่งขึ้นทุกที

เพื่อนบ้านเรือนเคียง อยู่กันไปได้ด้วยลักษณะอันเดียวกันกับคู่ผัวเมีย กล่าวคือต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือปมเชือกของกันและกัน ผิดกันแต่ว่าเป็นการหลอเลียงคนละครับเท่านั้น ถ้าบ้านใดเกิดเด่นขึ้นมาเป็นพิเศษด้วยอะไรก็ตาม ควรจะหาวิธียกเพื่อนบ้านเรือนเคียงนั้นให้เด่นตามด้วย อย่างน้อยที่สุดก็ให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นศรีสง่าของหมู่บ้านนี้ เพื่อแข่งขันกับหมู่บ้านอื่น และตนจะไม่ดูหมิ่นหรือทอดทิ้งเพื่อนบ้านของตน มิฉะนั้นแล้ว ก็จะเป็นทางให้เกิดอาชญากรรมเพราะการริษยา เนื่องจากการที่ปมเชือกของหลาย ๆ บ้านได้ลดลงไป การริษยานั้น มีแค่เพียงแต่จะให้ความเด่นของบ้านที่เด่นนั้น ลดลงมาอยู่ในระดับเดิม แต่จะเลยไปจนถึงอยากให้ล้มจมสูญหายไปเสียทีเดียว ลักษณะของความเป็นเพื่อนบ้านเรือนเคียง เป็นสิ่งที่หาไม่ได้ในเมืองที่รุ่งเรืองด้วยการแข่งขันยื้อแย่งกันอย่างตัวใครตัวมัน จะมีเหลืออยู่แต่ตามชนบทที่ธรรมชาติไม่เปิดโอกาสการแข่งขัน ยังจะต้องพึ่งพาอาศัยกันต่อไป แต่ละคนรู้สึกในทางที่จะรักษาปมเชือกของบ้านทั้งหมู่บ้านเท่า ๆ กับของของตัวเองแต่ละคน การรักษาปมเชือกของหมู่บ้านนี้ ก็เป็นทางให้เกิดอาชญากรรมได้กว้างขวางไปตามส่วน เพราะอำนาจสัญชาตญาณการรักษาหมู่บ้านหรือ ปมเชือกร่วม ความ

สัมพันธ์กันในทาง บุญคุณ ของเพื่อนบ้านเช่นนี้ ยังเป็นไปในทางช่วยส่งเสริมปมเชือกของกันและกัน ด้วยการจำต้องพึ่งพาอาศัยกัน ยังมีความเห็นแก่ตัวของปมเชือกนั้นเองเป็นสมมุติฐานยังมีใช้ความรู้สึกของผู้ที่เป็นบุรพการีหรือกตัญญูต่อกันและกันแท้ จึงยังอาจพลั้งเผลอบันดาลโทษขึ้นเมื่อใดก็ได้โดยง่าย ซึ่งทุกคนจะต้องสำรวมระวัง ความรักเพื่อนบ้านยังมีใช้เมตตากรุณา ยังเป็นเพียงความรักที่เกิดจากการต้องพึ่งพาอาศัยกัน จึงยังไม่มีอำนาจพอที่จะหักห้ามการบันดลโทษหรืออะไรทำนองนั้น เหมือนความเมตตากรุณาแท้ เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม เราจะต้องสำรวมระวังความสำคัญในทางบุญคุณกันนี้ อย่างยิ่งขึ้นเพื่อเรียกร้องเอากันโดยให้ฝ่ายหนึ่งเกรงใจตัวให้มากไป ส่วนความสัมพันธ์ทางบุญคุณที่บริสุทธิ์ เช่นระหว่างบิดามารดากับบุตร เป็นต้นนั้น เป็นกตัญญูต่อกัน หรือเมตตากรุณาที่บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถบีบบังคับปมเชือกของอีกฝ่ายหนึ่งได้มากกว่าอย่างมากมาย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังจำเป็นที่จะต้องสังวรไว้เหมือนกันว่า แม้จะอยู่ในขนาดที่เป็นกตัญญูต่อกันที่บริสุทธิ์หรือเมตตาบริสุทธิ์แล้ว ก็ยังจะสามารถบีบบังคับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งยังคงมีปมเชือกที่มีได้ควบคุมหรือควบคุมไว้ไม่ได้ ได้โดยเด็ดขาดก็หาไม่ ยังคงเป็นทางมาแห่งอาชญากรรมได้ตายนั่นเอง เพียงแต่น้อยลงไปกว่า ทั้งนี้ก็เพราะว่า การรู้สึกตัวว่าเป็นหนี้บุญคุณเขานั้น เป็นการลดของปมเชือก และตรงกันข้าม การรู้สึกตัวว่าตัวเป็นเจ้าหนี้บุญคุณเขานั้น เป็นการฟูของปมเชือก สัญชาตญาณเกี่ยวกับเรื่องนี้ ย่อมมุ่งให้คนที่เป็นฝ่ายเป็นหนี้บุญคุณนั้น หาทางยกปมเชือกของตัวเองที่ลดลงไปให้สูงขึ้นด้วยการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าไม่ได้ทางดีก็เอาทางร้าย ในทางดีเป็นเรื่องบุญกุศล ไว้กล่าวข้างหน้า ในทางร้ายก็คือ กลบเกลื่อนบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนเสียด้วยวิธีการที่เรียกว่า เนรคุณ แต่ส่วนมากย่อมเป็นไปในระดับกลาง คือตอบแทนเสียเท่าที่จะไม่ให้ใครทราบดีว่าเป็นคนเอาเปรียบผู้อื่นอย่างที่เราเรียกกันว่า “หมูไปไก่มา” แม้อาการที่เรียกว่า “หมูไปไก่มา” นี้เกิดขึ้นได้ ก็ด้วยอำนาจของการรักษาเหลี่ยมของปมเชือก

ของตนเองเป็นส่วนใหญ่ จึงยังมีโชรรมะแท้ ส่วนการที่คนต้องตกเป็นหนี้บุญคุณด้วยความสมัครใจและไม่มีทางสู้ นั่น เป็นเพราะตนต้องการอาศัยปมเชือกของฝ่ายโน้น เป็นเครื่องยกปมเชือกของตนขึ้น เพราะตนหมดความสามารถในกรณีพิเศษเช่นนั้นจริงๆ เป็นการลงทุนด้วยปมเชือกที่น้อยกว่า เพื่อหามาซึ่งปมเชือกที่สูงกว่า ซึ่งเราเรียกกันว่าความสวามิภักดิ์ ดังเช่นที่พุทธบริษัทมีต่อพระพุทธเจ้า หรือศาสนิกเหล่าอื่นที่นับถือพระเป็นเจ้า มีต่อพระเป็นเจ้าของเขา เขาเห็นว่าการเป็นสาวก หรือการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเป็นเจ้านั้น เป็น “ความเชื่อ” ที่เชื่อกว่าปมเชือกทั้งหมดที่เขากำลังมีอยู่ในบัดนี้ ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า แม้ความยอมสวามิภักดิ์ ก็ไม่มีอะไรที่พ้นไปจากการแสวงหา หรือการรักษาปมเชือกของตนอีกนั่นเอง

เมื่อได้วินิจฉัยกันถึงลักษณะของสิ่งที่เรียกกันว่าปมเชือก มามากพอที่จะเข้าใจหรือรู้จักสิ่งๆ นี้แล้ว เราจะได้พิจารณาพุ่งไปยังตัวสิ่งที่เรียกว่า อาชญากรรม หรืออกุศลกรรมโดยตรง คำว่า อาชญากรรม ในที่นี้ ข้าพเจ้าหมายถึง ความผิดทุกอย่างที่สมควรจะได้รับโทษ เนื่องจากการทำผิดต่อสังคม และ อกุศลกรรมนั้น หมายถึง การประพฤติดิตตต่อตัวเองเป็นส่วนใหญ่ แต่เพื่อให้เร็วเข้า จะรวมกล่าวไปเสียด้วยกันควบคู่กันไป

ในการผิดศีลห้าประการนั้น เราอาจแยกดูได้ดังต่อไปนี้

การฆ่าสัตว์ ที่เป็น การฆ่าเพื่อความสุขมือ ก็คือความต้องการจะเชือกของปมเชือก หรืออัสมีมานะที่จะรู้สึก “ฉันเป็นฉัน” “แก่ไม่มีค่าอะไร” ทำนองเดียวกับลิงจับแมลงได้ก็บีบเล่นจิกเล่น การฆ่าเพื่อเป็นอาหาร ก็เพื่อเลี้ยงปมเชือกของตนไว้ด้วยการกินผู้อื่นดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความเพ่งเล็งแต่ปมเชือกของตนอย่างเดียว ได้ทำให้ไม่สำนึกถึงความมีตัวตนหรือมีปมเชือกของผู้อื่น แม้ความอยากหรือความหิว ก็คือปมเชือกที่กำลังเดือดในกรณีที่เป็น การฆ่าฟันกันเพื่อชัยชนะ ในการรบพุ่งหรือต่อสู้กัน ย่อมแสดงชัดอยู่แล้ว ว่าเป็นความต้องการ

เชือกของปมเชือกโดยตรงโดยไม่มีสิ่งใดปน การฆ่าเพื่อป้องกันตัว คือการป้องกันปมเชือกของตนดังที่กล่าวแล้วทั้งทางวัตถุ และทางนามธรรมคือป้องกันเกียรติ การฆ่าเพื่อป้องกันตัวจึงยังคงมีมูลมาจากปมเชือกอยู่อีกนั่นเอง แม้ที่สุดแต่ การฆ่าเพราะถูกบังคับใช้ให้ทำ ก็มีมูลจากการป้องกันตัว หรือทำไปเพราะเห็นแก่ตัว การฆ่าเพื่อคนรัก ก็เพื่อให้คนรักคงหล่อเลี้ยงปมเชือกของตนไว้ ดังที่กล่าวแล้วในเรื่องกามารมณ์ เราจึงเห็นได้ว่าอาชญากรรมคือการฆ่าอันมาจากความต้องการของปมเชือกโดยตรง

การลักขโมย ที่เป็น การลักเพื่อการแก้แค้น นั้น เป็นการต่อสู้ชนิดหนึ่ง เพื่อยกหรือป้องกันปมเชือกของตนเช่นเดียวกับการฆ่าเพื่อต่อสู้หรือป้องกัน การลักเพื่ออาชีพ หรือเป็นอาหารนั้น เพราะความต้องการของปมเชือกเช่นเดียวกับการฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร การลักเพราะนิสัยสนุก ก็ทำนองเดียวกับการบำเรอปมเชือกของตนโดยไม่ต้องนึกถึงใครอื่น การลักเพราะขี้เกียจทำงาน จนกระทั่งความจนบังคับให้ลักนั้น ก็เพื่อเห็นแก่ปมเชือกเพราะที่จริงแล้ว ความขี้เกียจนั้นคือการสงวนปมเชือกของเราโดยวิธีอันผิดทาง การลักเพราะถูกบังคับก็เพื่อให้สิ่งที่บังคับตน ช่วยหล่อเลี้ยงปมเชือกของตน เช่นเดียวกับการฆ่าที่ทำไปเพื่อคนใดคนหนึ่งนั้นเหมือนกัน การลักขโมยทุกประการ จึงมีมูลรากอันแท้จริงมาจากความต้องการของปมเชือก การทุจริตต่อหน้าที่ หรืออื่นๆ ที่เป็นการเบียดบังเอาประโยชน์มาหาตัวโดยไม่ชอบธรรม สงเคราะห์รวมเข้าในการลักทั้งสิ้น

การประพฤติดิตตในกาม แทบทั้งหมด เป็นเพราะความต้องการของปมเชือก ในอันที่จะให้ตนได้รับการบำเรอจากสิ่งแวดล้อมโดยไม่มีขอบเขตจำกัด การประพฤติดิตตในกามนี้มีได้หมายเฉพาะเรื่องเพศของผู้ใหญ่อย่างเดียว แม้เด็กเล็กๆ ที่ยังไม่มีความรู้สึกเรื่องเพศ ก็ต้องจัดให้มีเท่ากัน คือ การล่อลวงเกินของรักของคนอื่น ด้วยการจับจ้องลูกศลเป็นต้น เช่น เด็กคนหนึ่งรักตุ๊กตา หรืออะไรของเขาก็ตาม แม้ที่สุดแต่ดินสอ อย่างสุดใจ เด็กอีกคนหนึ่งต้องไม่ล่อลวงเกินด้วยการจับจ้องเป็นต้น

ซึ่งทำให้เด็กที่เป็นเจ้าของรู้สึกเช่นเดียวกับที่คนรู้สึกกัน ในเมื่อมีใครมาทำด้วยภรรยาของตน ฉะนั้นในการให้เด็กสมาทานศีลข้อที่สามนี้ แม้จะเป็นเด็กเล็กๆ ก็ต้องอธิบายความหมายแก่เขาเช่นนี้ คือ “ไม่ล่วงเกินในของรักของผู้อื่นทุกชนิด” การล่วงล้ำเข้าไปในเขตของรักของผู้อื่น ก็คือความต้องการของปมเชื่องที่ไหลไปเกินขอบเขต หรือไม่มีขอบเขต ในการที่จะแสดงความเชื่องของตน ด้วยการให้ตนได้รับการบำเรอโดยทุกทาง ส่วน การล่วงเกินเพราะการแก้แค้น หรืออะไรทำนองนั้น ย่อมเป็นเช่นเดียวกับการฆ่าเพื่อความแก้แค้นเป็นต้นดังกล่าวแล้ว นิสัยสันดานเจ้าชู้แต่กำเนิด ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าการเมาปมเชื่อง ด้วยความสำคัญผิดขนาดเป็นโรคจิตชนิดหนึ่ง ความหมิ่นผิดในทางกามารมณ์ที่เป็นอันตรายของสังคมอยู่บ่อยๆ ก็คือความเดือดดาลของปมเชื่องในทางที่ต้องการให้ตัวมันเองได้รับการบำเรอตามธรรมชาติของปมเชื่อง หากแต่ว่าในกรณีเช่นนี้ สูงถึงขนาดปราศจากความสำนึก

การพูดเท็จ นั่นคือการขโมยทางอ้อมทางวาจา หรือสิ่งที่ใช้แทนวาจา เช่น หนังสือ หรือทำทาง เพื่อให้ประโยชน์นั้นตกมาเป็นของตนหรือพวกของตน ผิดจากนี้ไม่เป็นการพูดเท็จแม้ว่าจะพูดไม่จริง แม้ในกรณีที่พูดเท็จเพื่อล้างผลาญคู่ต่อสู้ นั่นก็เพื่อความฉิบหายของคู่ต่อสู้ นั่นเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน คือตนได้ชัยชนะโดยง่ายหรือโดยเร็ว และตนหมดศัตรู ซึ่งนับว่าตนได้รับประโยชน์มากมาย ฉะนั้นการพูดเท็จจึงคือความต้องการของปมเชื่องโดยตรงในการที่จะได้เชื่องเพราะเขาของผู้อื่นมาเพิ่มให้แก่ตนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การเล่านิทานโกหก ก็เพื่อให้ตนได้เชื่องในทางนั้น จนใครๆ สู้ไม่ได้ อาชญากรรมคือการพูดเท็จ จึงมีมูลรากมาจากปมเชื่องหรืออัสมีมานะโดยตรงอีกเหมือนกัน

การพูดคำหยาบ คือการแทงหรือยิงด้วยปาก ทุกกรณีมีมูลมาจากโทสะ การกล่าวคำหยาบหรือคำด่า นั่นคือ “พิษ” ที่ปมเชื่องพ่นออกมา มันพ่นออกมาเพราะอีกฝ่ายหนึ่งเขาไม่ยอมหล่อเลี้ยงปมเชื่องของตนนั่นเอง

ในบางกรณีก็ใช้ทำทางแทนปาก แต่มูลเหตุก็เป็นอย่างเดียวกัน ในกรณีที่เป็นการรับใช้หรือรับจ้างค่า ก็เพราะจะเอาค่าจ้างมาเลี้ยงปมเชื่องของตัวเอง หรือเห็นเป็นเกียรติ

การพูดส่อเสียด หรือการยุให้คนแตกสามัคคีกัน ย่อมหวังผลเช่นเดียวกับการพูดเท็จ แม้เป็นเพราะนิสัยสนุกก็ไม่พ้นจากการที่จะมีมูลมาจากการที่รู้สึกว่า คนอื่นพากันทรุดต้อยลงเท่าใด ตนก็จะเด่นขึ้นเพียงนั้น ทั้งหมดนั้นคือความเชื่องของตน

การพูดเพ้อเจ้อ จนเขาพากันรำคาญ หรือแม้ที่สุดแต่คนเขาชอบฟังนี้ก็เพื่ออวดเก่งอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะเป็นความเชื่องที่ล้นไหลออกมาภายนอก โดยไร้เครื่องควบคุมด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง และเราเรียกกันว่า เป็นโรคชนิดหนึ่ง

การดื่มน้ำเมา เป็นการกระตุ้นความเชื่องโดยใช้วัตถุเป็นเครื่องช่วยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อผลคือความรู้สึกว่าตัว “เชื่อง” อย่างเดียว จนกระทั่งเสพติด คือติดในความรู้สึก “เชื่อง” นั้นเอง หรือมิฉะนั้นก็เป็นการยกปมด้อยของบุคคลที่หมดความสามารถจะยกขึ้นโดยทางอื่น ความเมาคือความรู้สึกว่า “เชื่อง” เมื่อ “เชื่อง” แล้ว ก็อยากจะทำอะไรตามใจตัวเองต่างๆ จนเป็นอาชญากรรมสองข้อ

การเที่ยวกลางคืน คือความดิ้นรน หรือความเคยตัวในการที่จะทำอะไรตามใจตัวของปมเชื่องในด้านการกามารมณ์ เป็นทางมาแห่งความผิดสองข้อ เนื่องจากกลางคืนเป็นเวลาว่างที่ผู้มีความต้องการตรงกัน จะออกแสวงหาโอกาสให้ความเชื่องของตนได้รับการบำเรอ ตลาคันดพบก็ติดขึ้นเองโดยปราศจากการจัด ปมเชื่องมีอำนาจบันดาลความเป็นไปทางกามารมณ์ การเที่ยวกลางคืนเป็นเพียงอุปกรณ์ของกามารมณ์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย จึงเป็นไปเพื่อปมเชื่อง หรือความเห็นแก่ตัวตน เช่นเดียวกับการแสวงอย่างอื่น ๆ

การดื่มหรสพ เป็นการทำให้ปมเชื่องได้รับ “รส” แห่งการกระตุ้นชนิดหนึ่ง ทำนองเดียวกับของมีนเมา

เสียดใจ แม้ว่าจะเป็นมหรสพชวนโคก ก็ทำให้เกิด “การไหว” ทางใจ แก่ใจเช่นเดียวกับเรื่องยั่วชวน ปมเชื่องต้อง การให้มีอะไรไปทำให้ “ไหว” อยู่เสมอ ในทำนองเป็น การบำเรอขับกล่อม เรื่องของมหรสพ จึงเป็นเรื่องของ ปมเชื่องโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นมหรสพชนิดไหน มหรสพ ที่เป็นการศึกษานั้น แม้จะอยู่ในเกณฑ์ที่ได้รับการยกเว้น ก็ไม่วายที่จะเป็นการ “ขับกล่อม” บางชนิด ให้แก่ ปมเชื่องอีกส่วนหนึ่ง ผู้ที่ไม่อยากเป็นทาสของผีที่มองไม่ เห็นตัว ควรจะได้รับการอบรมให้มีความเข้าใจในเรื่องนี้ ตามควร

การเล่นการพนัน เป็นของที่มีเสน่ห์อย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสิ่งเร้า “ความไหว” หรืออาเวคของจิต ยิ่ง กว่าที่สิ่งอื่นใดจะทำให้ได้ในเวลาหรือการลงทุนที่เท่ากัน เมื่อการพนันกำลังดำเนินอยู่ในขั้นที่ยังไม่รู้แพ้หรือ ชนะ ได้หรือเสีย ย่อมกระตุ้นความไหวของจิตถึงขีดสุด ทำนองเดียวกับกามารมณ์ แต่ว่ายืดยาวไม่รู้ส่วงยิ่งกว่า กามารมณ์ และอาจทำซ้ำๆ ได้ดีและเร็วกว่ากามารมณ์ เพราะไม่ต้องเนื่องด้วยอวัยวะซึ่งมีสมรรถภาพจำกัด ผู้ที่ มีสลาภกินแบ่งรัฐบาลไว้ในครอบครอง ก่อนถึงวันออก ย่อมได้รับ “รส” ของการเร้าใจให้ไหวอย่างยิ่งเรื่อย ๆ ไป ทั้งกลางวันและกลางคืน จนกว่าจะถึงวันออกสลาภ บางคนก็ไม่สนใจที่จะตรวจสอบจริงจังด้วยซ้ำไป เพราะ ได้รับรสของการเร้าใจนั้นเพียงพอเสียแล้ว แต่แล้วก็ยินดี เพื่อจะซื้อใหม่อีก ครั้นถึงระยะที่การพนันนั้นแพ้ชนะ เด็ดขาดกันไปแล้ว ในทันใดนั้นเอง ถ้าโอกาสอำนวยก็ จะเริ่มการพนันรอบต่อไปอีกด้วยความรู้สึกที่ร้อนแรงกว่า ดูคล้ายกับว่าเพื่อผลเป็นเงินเป็นทองที่ตนจะชนะและได้มา แต่ที่แท้จริงเป็นด้วยอำนาจบันดาลของความต้องการ ของปมเชื่องที่จะต้องได้รับการกระตุ้นหรือการเร้าที่สูงกว่า มิฉะนั้นมันจะตกুবลงไปถึงขนาดที่ทนไม่ได้ ซึ่งบันดาล อยู่ภายใต้ คนจึงถูกสิงด้วยผีการพนัน ซึ่งที่แท้คือผีของ ปมเชื่องโดยตรง เมื่อปมเชื่องได้รับการขับกล่อมด้วยการ ไหวหรืออาเวคที่สูงถึงขนาดนี้เสียแล้ว ต่อไปก็เป็นการ ยากที่จะเป็นปกติหรือจะทนอยู่ได้ด้วย การขับกล่อมที่

ต่ำกว่านั้น คือไม่ทำให้เกิดการไหวได้เท่านั้น คนจึงตก หลุมแห่งการพนัน คือความที่ปมเชื่องมีความเสียดใจ ด้วยการขับกล่อมที่มีความโอชาถึงขนาดนั้นนั่นเอง *มีการ พนันที่แท้ จึงมีใช้เพื่อผล คือเงินทองที่จะชนะและได้มา โดยตรง แต่เพื่อผลคือปมเชื่องได้รับ “การขับกล่อม” หรือกระตุ้นอย่างรุนแรง ดังที่กล่าวมาแล้ว ถ้าไม่มีเสน่ห์ อันเร้าลับอันนี้ ผีการพนันก็ต้องตายหมดไปจากโลก คือคนเกิดรู้สึกว่าการร่ำรวยด้วยการพนันนั้น เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ และพากันควบคุมตัวเองได้ เพราะไม่ถูก มนต์ของผีแห่งการพนัน กล่าวคือ “การขับกล่อม” ชนิดที่มีเสน่ห์หรือแรงไม่แพ้กามารมณ์นั่นเอง เราต้อง นึกซ้ำๆ กันลึ้มอีกครั้งหนึ่งว่า กามารมณ์กับการพนัน นั้นทำอาเวคอย่างรุนแรงให้แก่จิตใจได้ไม่แพ้กัน และ การพนันยังแถมเก่งกว่าตรงที่ทำให้ได้ติดต่อกันไปยืดยาว ซ้ำซากเพราะไม่ต้องพึ่งพาอวัยวะบางอย่างที่มีสมรรถภาพ จำกัดดังที่กล่าวแล้ว การพนันจึงมีอยู่ในโลกได้ เพราะ สามารถหลอเลี้ยมปมเชื่องของคนอย่างรุนแรงดังกล่าว แล้วนั่นเอง*

การคบคนชั่วเป็นมิตร นั้น ดูคล้ายกับว่าไม่เป็น ความชั่วที่ร้ายแรงจนถึงกับเป็นอาชญากรรมอันใด แต่ ทางศาสนาถือว่าเป็นอบายมุขด้วย เพราะเหตุว่ามีผล ร้ายทางจิตใจไม่แพ้ความชั่วอย่างอื่น ๆ และเป็นทางมา แห่งความชั่วอย่างอื่นทุกประการ คำว่า คนชั่ว ย่อม หมายถึงผู้ที่มีความประพฤติอันอาจสรุปความได้ว่า “ผู้ที่ เอาแต่การหลอเลี้ยมปมเชื่องของตนเป็นสรวน” โดยไม่ มีการคำนึงถึงสิ่งใดว่าจะเป็นอย่างไร เอาแต่ให้ได้รับของ การที่ปมเชื่องของตนได้รับการบำเรอทันใจก็ประเสริฐแล้ว การเข้าไปในดงของคนชั่ว ก็คือการเข้าไปในดงของสิ่ง หรือการหลอเลี้ยมปมเชื่องโดยไม่ต้องสำนึกถึงสิ่งใด ผู้เข้าไปจึงตกหลุมได้ง่ายเนื่องจากมีทั้งคนและสิ่งที่จะ คอยหลอเลี้ยมปมเชื่องของตนอย่างไม่มีขีดคั่นนั่นเอง คนที่จะพลัดลงไปได้ ก็เนื่องจากทางนี้หาสิ่งที่หลอเลี้ยม ปมเชื่องของตนอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมได้ไม่ทันอกทันใจ หรือเผลอสติเพราะกลุ่มใจ ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ล้วนแต่

ปราศจากความอดทน และพวกคนชั่วทั้งหลายก็ล้วนแต่เตรียมที่จะหน่วงเอาคนดีลงไปเป็นพรรคพวก หรือเป็นกำลังของตน และคอยเอาอกเอาใจอยู่เสมอทุกโอกาส คนจึงติดหลังของคนชั่วได้ เพราะที่นั่นเตรียมพร้อมที่จะหล่อเลี้ยงปมเชื่องของคนอยู่ทุกขณะอย่างไม่มีขอบขีด คนชั่วมีเสน่ห์คือการหล่อเลี้ยงปมเชื่อง ซึ่งตรงกับความต้องการของสัญชาตญาณอย่างสัตว์ ซึ่งทุก ๆ คนมี และยากที่จะควบคุม ความเป็นพาลเกรงใจมีอยู่ในโลก เนื่องจากเสน่ห์ของปีศาจแห่งปมเชื่องข้อนี้

การเกียจคร้านทำงาน คือการที่เอาแต่จะให้ปมเชื่องได้รับการหล่อเลี้ยง โดยไม่ต้องทำอะไรให้เหนื่อยยากเป็นการแลกเปลี่ยน รัชดาอันนี้ยิ่งกว่ายาพิษ เมื่อใครเสพติดแล้ว อาจเข้มแข็งพอที่จะอดทนต่อความขาดแคลนทุกประการ เอาแต่ให้ “ความเชื่อง” ของตนถูกหล่อเลี้ยงไว้ด้วย “การไม่ต้องทำอะไรที่เหน็ดเหนื่อย” สิ่งที่ไม่เคยทนได้จะกลายเป็นทนได้ ความสยบอยู่ในรสนของคนที่ “เชื่องอยู่ได้โดยไม่ต้องทำอะไร” จะรุนแรงขนาดนอนทนตากฝนได้ เพราะหลังคาไปร้งหมด หรืออะไรทำนองนั้น มีข้อที่จะต้องสังเกตในเรื่องนี้ก็คือว่า คนที่เกียจคร้านนั้น มิได้เป็นพระอรหันต์ผู้หมดปมเชื่องหรือหมดความถือตัว หรือความเห็นแก่ตัวอะไรเลยก็หาไม่ได้ แต่ปมเชื่องนั้นไปเชื่องอยู่ในลักษณะอีกอย่างหนึ่ง ตามความเข้าใจของมันเป็นเอง คือไม่ยอมเสียอิสรภาพในการที่ต้องไปทนทำอะไรเพื่อแลกเอาความเชื่องชนิดที่บริสุทธิ์ยุติธรรมมา คนที่เกียจจึงมีความเชื่องหรือกำลังใจพอที่จะประกอบอาชญากรรมทุกชนิด และทุกเมื่อ ตามแบบของความเชื่องชนิดนี้ และความขี้เกียจซึ่งเป็นปมเชื่องที่ไป “เบ่งตัวพองอยู่ในลักษณะอีกอย่างหนึ่ง” นั้นเอง ก็เป็นอาชญากรรมอยู่ในตัวเอง เพราะเป็นพิษแห่งการทำลายคุณเชื้อโรคที่ซ่อนตัวอยู่อย่างเงียบ ๆ เช่นวัณโรค เป็นต้น ชนิดหนึ่ง และอาจเป็นอาชญากรรมสองซ้อน คือเป็นบ่อเกิดแห่งอาชญากรรมอื่นได้ทั่วไป เพราะ “ความติดพัน” อันนั้น

การติรนพันทาง ในที่สุดนี้ เราก็จ้ามมาถึงการติรนพันทาง ซึ่งเป็นที่สรุปของอาการแห่งอาชญากรรมทั้งหลาย ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวเรื่องราวบางอย่างแทรกลงในตอนนี้สักเล็กน้อย เนื่องจากข้าพเจ้าได้พิจารณาเห็นอย่างชัดเจนจนพอใจที่จะกล่าวว่า ปมเชื่องอีกนั่นเอง เป็นมูลเหตุอันแท้จริงของการติรนพันทาง ในเมื่อข้าพเจ้าได้ไปเที่ยวดูงานชุมนุมชนอันถือกันว่าเป็นที่ ๆ จะต้องมีการประกอบอาชญากรรมติรนพันทางเป็นประจำแห่งหนึ่ง ข้าพเจ้าคิดว่า ควรจะได้นำเรื่องที่ไปเห็นนั้น มาเล่าไว้ในที่นี้สักเล็กน้อย เพื่อความเข้าใจได้ชัดเจนและโดยง่าย แก่ท่านผู้อ่าน และทั้งเรื่องที่เห็นมานี้ ยังแสดงเกี่ยวไปถึงความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีที่วางไว้เหมาะสมว่าสามารถเป็นเครื่องป้องกันภัยอันเกิดจากสัญชาตญาณแห่งการรักษาปมเชื่องของชุมนุมชนตามชนบทที่ยังจัดการศึกษาไม่ทั่วถึงนี้ได้เป็นอย่างดีทีเดียว ในสมัยที่เด็กหนุ่ม ๆ ยังเชื่อฟังคนเฒ่าคนแก่ (คือสมัยที่ล่วงมาแล้ว) นั้น อำนาจการปราบปมเชื่องของคนหนุ่ม ที่เราได้จากขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าอำนาจการปราบของกฎหมาย อย่างที่จะนำมาเปรียบเทียบไม่ได้เลย แต่ถึงแม้ในสมัยที่การตีมูลค่าเป็นโรคระบาดเพราะรัฐบาลเป็นผู้ต้องการเร่งปริมาณการผลิตเสียเองนี้ อำนาจของขนบธรรมเนียมประเพณีที่กล่าวนี้ก็ยังเป็นเครื่องกำราบพิษสงของการแสดงออกซึ่งปมเชื่อง อันมีสุราเป็นเครื่องหนุนส่งของคนหนุ่ม ทั้งที่ไร้การศึกษา และการศึกษาไม่เพียงพอได้ไม่น้อยอยู่นั่นเอง

ชุมนุมที่ถือกันว่าจะต้องมีการประกอบอาชญากรรมแห่งการติรนพันทางเป็นธรรมดาที่ว่านี้ก็คือ รอบอ่าวบ้านดอนในฤดูออกพรรษา ตามแม่น้ำลำคลองในขณะที่มีการแห่พระทางน้ำ และโดยเฉพาะที่ข้าพเจ้าไปดูมาด้วยตนเองนี้ ก็ที่บริเวณกันอ่าว ในเขตของไชยา ตอนที่ทางไกลการศึกษาว่าตอนอื่นอยู่ตอนหนึ่ง ในปี่นี้เอง ข้าพเจ้าเคยได้ยินได้ฟังมานานแล้วว่าทุกราวและทุกแห่งที่มีการสนุกสนานทางน้ำเช่นนี้ จะต้องมีการทะเลาะ

วิวาทชกต่อยตีรันฟันแทง จนกลายเป็นของธรรมดาไป
ถึงกับเกิดเป็นคำพังเพยประจำถิ่นนั้นๆ ในคราวเช่นนั้น
ว่า “ไม่ตีกันก็กร่อย ไม่สนุก” เมื่อยังไม่มีโอกาสไปเห็น
ด้วยตนเอง ก็ได้แต่นึกประหลาดใจอยู่ว่า ทำไมจึงเป็น
อย่างนั้น ทั้งที่งานเช่นนั้น เป็นงานของพวกพุทธบริษัท
และเกี่ยวกับศาสนาโดยตรง ครั้นได้ไปดูด้วยตนเองเมื่อ
ไม่นานมานี้ ก็มีอะไรหลายอย่างที่สะดุดตาสะดุดใจ เป็น
เรื่องที่น่าศึกษาและแปลกดี ประชาชนในถิ่นรอบๆ อ่าว
บ้านดอน โดยเฉพาะที่ไชยา แม้จะเป็นเล็ดนักรมว
มาแต่โบราณกาล ก็ยังรักประเพณีตีกดาบรพื่อนนี้ของตน
ทั้งด้วยอำนาจศรัทธาในทางบุญกุศล และอำนาจการรัก
ความสนุกสนานในทางน้ำ ซึ่งมีทั้งการแสดงฝีมือทางเรือ
ใบเรือพาย และการตีม การกิน การเกี่ยวพาราสี และ
อื่นๆ ทั้งที่ในย่านนี้ มีเขเป็นย่านชุมนุมหนาแน่น และ
มีเขศูนย์กลางของจังหวัด หรืออำเภอ ก็ยังมีเรือชนิด
แจวพายตั้ง ๓-๔ ร้อยลำ เรือใบ ๒๐-๓๐ ลำ มีคนไป
ร่วมด้วยจำนวน ๓-๔ พัน ทั้งเด็กผู้ใหญ่ชายหญิง มี
คนหนุ่มที่ถือเอาสุราเป็นสรณะนับจำนวนร้อย มีภิกษุ
สามเณรที่ประจำอยู่บนเรือที่ทรงพระพุทธรูป และเข
นิมนต์ไปฉันอาหารตามประเพณีรวมกันหลายสิบลูกทำให้
ทะเลตอนกันอ่าวนั้นดูระยับตาไปหมดด้วยสีสรรต่างๆ กัน
และมีเสียงแข่งแซ่ซ้องไม่ได้ศัพท์ สังเกตดูแล้ว รู้สึกว่ามี
ส่วนที่เป็นผลดีในด้านศิลปะ วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย
และอื่นๆ อีกหลายอย่าง แต่ที่ข้าพเจ้าสนใจจะศึกษา
และนำมาวินิจฉัยในที่นี้คือเรื่องชกต่อยตีรันฟันแทง
จนได้ชื่อว่าเป็นของต้องมีประจําถิ่นต่างหาก เพราะถ้า
การชกต่อยตีรันฟันแทง มีได้เป็นประจําในงานของศาสนา
เช่นนี้แล้ว ทำไมจะมีในงานอื่นๆ อันไม่เกี่ยวกับศาสนา
ไม่ได้เล่า และอะไรเล่าที่เป็นมูลเหตุอันแท้จริงของความ
ชั่วประเภทนี้ที่เราจะต้องหาทางแก้ไขกันในทางจิตใจ

การตีรันฟันแทงนั้น โดยธรรมชาติเป็นการแสดง
ออกวิธีหนึ่งหรืออย่างหนึ่งของปมเชื่องที่มีประจําเป็น
สัญชาตญาณของสัตว์ดังที่เราทราบมาจากตอนต้นๆ ของ
เรื่องนี้แล้ว ว่าถ้าขาดสัญชาตญาณอันนี้เสียแล้ว ชีวิต

ตามธรรมดาจะก้าวหน้าไปไม่ได้ หรือโลกจะวิวัฒนาการไปไม่
ได้ เมื่อปมเชื่องของคนหนุ่มๆ ที่การศึกษาไม่เพียงพอ
เหล่านั้นแสดงออกไปทางอื่นไม่ได้ ก็ต้องแสดงออกมา
ทางชกต่อยตีรันฟันแทงเป็นธรรมดาในเมื่อโอกาสอำนวย
ยิ่งเมื่อมีอำนาจของสุราเข้าสนับสนุนด้วยแล้ว การแสดง
ออกของปมเชื่องนั้น ก็จะเล็ดลอดออกไปยังขึ้นต่อไปอีก
การที่จะระงับการแสดงออกชนิดนี้ของปมเชื่องในกรณี
อย่างนี้ โดยการป้องกันการดื่มสุราเสียยังเป็นสิ่งที่
เป็นไปไม่ได้ เพราะรัฐบาลเองเป็นผู้ประสงค์จะเร่งปริมาณ
การผลิตสุราเสียเอง ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ถึงแม้จะ
ป้องกันการดื่มสุราได้ ก็มีใช้ว่าจะระงับการแสดงออก
ของปมเชื่องโดยวิธีอันผิดทางของคนหนุ่มๆ ในเขตที่ยัง
จัดการศึกษาไม่ทั่วถึงนั้นได้ก็หาไม่ ทั้งนี้เพราะว่ามูลเหตุ
อันแท้จริงนั้นอยู่ที่ส่วนลึกของสันดาน คืออำนาจของ
ความรู้สึกที่ต้องการจะแสดงปมเชื่องของตนออกมา หรือ
รักษาปมเชื่องของตนไว้ให้ได้ตามความคิดของตนเท่านั้น
แต่ถ้าหากมีธรรมะ หรือมีอะไรก็ตามที่อาจจะบรรเทา
อิทธิพลแห่งการรักษापมเชื่อง หรือการแสดงออกซึ่ง
ปมเชื่องให้เบาบางไป หรือหมดไปได้แล้ว สุราก็จะพลอย
เป็นหมิ่นไปเอง

เราจะต้องช่วยกันหาวิธีควบคุมสัญชาตญาณแห่ง
การปรารถนาจะแสดงปมเชื่อง ให้อยู่ในอำนาจหรือใน
ขอบเขตที่ควรทำเท่าที่จะทำได้และเราจะลองวินิจฉัยใน
ตัวอย่างที่เล่ามานี้ดู คนหนุ่มๆ ๒๐-๓๐ คน มาสุรา
แล้วทะเลาะวิวาทกันในวันนั้นเป็นกลุ่มใหญ่ ในระยะ
ห่างขนาดที่จะมองเห็นได้ และได้ยินเสียงไปจากศาลาที่
ข้าพเจ้านั่งอยู่ทะเลาะกันดังซัวโหม่ง ใช้ไม้พายเป็นอาวุธ
แต่แล้วไม่ปรากฏว่ามีใครศีรษะแตก มีบ้างเพียงหัวใน
คนไหนอาละวาดรุนแรงเกินไป ก็มีเพื่อนๆ หรือญาติๆ
จับตัวกดลงไปในท้องเรือพายแยกไปส่งบ้าน ข้าพเจ้าได้
เห็นแม้หญิงที่สูงอายุทำหน้าที่เช่นนี้ โดยจับคนหนุ่มๆ ที่
ไม่ทราบว่าเป็นลูกหรือหลาน ลากจากในน้ำขึ้นบนเรือ
กดไว้แน่นกับพื้นเรือ แล้วบังคับคนที่แจวให้แจวกลับบ้าน
ข้าพเจ้ายังได้ยินด้วยตนเอง ที่คนสูงอายุชั้นอุบาทสกพูดว่า

“ช่วงหัวมันเกิด ธิบเอามีตมาเสยก็แล้วกัน” แล้วมิดก็ถูก ธิบเอามาจริง ๆ หลายเล่ม มาอยู่กับคนแก่ ๆ บนศาลา คนเหล่านั้นนั่งคุยกับข้าพเจ้าด้วยอารมณ์เย็นเป็นปกติ อยู่หลายคน เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ข้าพเจ้าฟัง ในขณะที่ทาง ในน้ำวิวาทกันจนเรือล่มไปตาม ๆ กัน ที่กลัวก็ร้องวิ๊ดวิ๊ด กันไป แต่ข้าพเจ้ายังได้ยินเองได้เห็นเองอีก ที่ผู้หญิง อีกจำพวกหนึ่งที่อายุยังเยาว์ ๆ แต่จะมีเหย้าเรือนแล้ว หรือยังไม่ทราบได้ตอบมือและร้องว่า “เอาอ้ายตุ๊ดเอา ๆ ๆ” (ประโยค ๆ นี้ เป็นประโยคสำหรับใช้พูดเมื่อยุสุณให้กัคนหรือสัตว์ประจำถิ่นนี้) อยู่ดั่งนั้น ยิ่งเมื่อมีใครกำลังวิ่ง ลุยน้ำเข้าไปยังกลุ่มที่กำลังวิวาทเพื่อช่วยสมทบพวกตัว ก็ยิ่งได้ยินประโยคนี้นี้ดังแจ้วขึ้นมาอีก พวกที่คอยช่วย ป้องกันไม่ให้ทำอันตรายกันได้ถึงเล็ดตกยางออก ก็มี อยู่ไม่น้อย คูวิวาทเองก็ยังมีสติหรือความรู้สึกรับผิดชอบ อยู่บ้าง ในการที่จะไม่เป็นผู้ทำลงไปก่อนอย่างรุนแรง พวกที่เป็นเพื่อนหรือญาติก็คอยห่วงเหนี่ยวขัดขวางด้วย วิธีต่าง ๆ กระทั่งด้วยวิธีนี้ทำให้เข้าตาคูวิวาทจนพ่ายหัก การวิวาทจริง ๆ ที่ไม่อาจเรียกได้ว่าเล่นละคร ยุติไปเอง ในเมื่อเวลาผ่านไปจนเสียงแห่งพุดไม้ได้ยินเลย เหนื่อย หอบและหนาวสั่นกันไปทุกคน และในที่สุดสว่างมา ใน บางปีที่ปรากฏว่ามีเล็ดตกยางออกกันบ้าง ก็เชื่อกันว่า มีส่วนแห่งความพลาดพลั้งในการยังมือ หรือการขว้างปา จากที่ไกล มากกว่าเจตนาอันแท้จริง ผลที่แน่นอนก็คือ พายชำรุดหมด ปากเรือบิ่น ของหายจมน้ำเมื่อเรือล่ม แต่คนไม่เป็นไร

ในการถามหามูลเหตุ มีหลายคนที่เชื่อโชคลาง เขาอธิบายแก่ข้าพเจ้าว่า เพราะผีหรือเทวดา เจ้าที่ เจ้าทะเลชอบอย่างนั้น จึงเป็นเรื่องที่ต้องมีประจำ ไม่ ต้องไปนึกถึง ไม่ต้องคิดหาทางแก้ไขปวร้าย บางคน เป็นเอามาถึงกับเชื่อว่า แม้พระพุทธรูปในเรือที่นำออก แท้ก็ชอบการตีรันฟันแทงเช่นนั้น นี่พวกหนึ่ง ฟังดูแล้ว ชันดี

แต่ถ้ายกเอาเรื่องของผีลางที่มองไม่เห็นตัวออกไป เสียแล้ว เราจะพบว่าเป็นเพราะอำนาจแห่งสัญชาตญาณ

ของสัตว์ ในการที่จะหลอเลี้ยรักษามปเียงของตัว ด้วยการแสดงออกมาในที่ชุมนุมคนมาก ๆ มากกว่า เพราะ เมื่อสอบถามดูอย่างถี่ถ้วนกระทั่งจากเจ้าตัวที่เป็นคู่ทะเลาะ วิวาทเอง ก็ปรากฏว่าคนหนุ่ม ๆ เหล่านั้น หามีเรื่องราว ชุ่นข้องหมองใจอะไรต่อกันมากมาย จนถึงกับจะต้อง ฆ่าฟันกันไม่ แต่เป็นเพราะดื่มสุราเข้าไปบ้างแล้วนึกสนุก คั่นมือคั่นปากยิ่งขึ้นเท่านั้นเอง จริงอยู่ แม้จะมีธรรมเนียม ของคนหนุ่ม ๆ เหล่านี้ ที่ยังรักที่จะอดอ้างตัวเป็นสุภาพ บุรุษอยู่เหมือนกัน เมื่อเกิดโกรธกันในฤดูทำนาหรืออื่น ๆ ก็ร้องทำปากกันไว้ก่อนว่า “รอไว้พบกันที่ปากน้ำวันแหม่ พระออกพรรษา” หรือที่มีเล็ดตกยางมามากกว่านั้น ก็ ทำกันได้สูงขึ้นไปอีกว่า “ไว้พบกันบนเวทีมวยประจำปี ที่ วัดพระธาตุ” ดังนี้ เป็นต้นก็ดี เรื่องก็ยังเป็นที่ปรากฏชัดว่า คูวิวาททำพายนันหาได้เปิดจากกันจริง ๆ ไม่ กลายเป็น คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เคยทำพายอะไรกันไว้เลย มีน้อยรายที่ เปิดจากกันจริง ๆ ดังที่ทำกันไว้ แต่ก็มิได้ทำอะไรแก่กัน มากกว่าคู่ที่ทำเพราะคนองปมเียงของตัว ส่วนมากก็ คือคนหนุ่ม ๆ ทั่ว ๆ ไปที่มีนิสัยชอบแสดง “ความเียง” ตามอำนาจแห่งสัญชาตญาณเท่านั้น ที่ไม่เอาจกัแกล้ง ทำให้เอา หรือให้เอามากขึ้น เพื่อจะได้พุดจาหรือวาง ทำที่ “เียง” ได้มาก ๆ ส่วนมากดื่มน้ำเามาด้วยความ ประสงค์แต่เพียงว่าอย่าให้น้ำตาดู “ซีด” หรือ “จ้อง” (ตามภาษาของเขา) เกินไป เมื่อจะพบคู่อาฆาตเข้า จึง เตรียมบำรุงมาจากบ้าน และเติมมาเรื่อย ๆ ตลอดทาง ที่นั่งเรือมา เพื่อให้มีความเียงไว้เผชิญหน้าศัตรู และก็มี อยู่ไม่น้อยที่ดื่มเพราะความสนุกสนาน หรือความ ครึ้มใจอยู่ภายในของตนคนเดียว บางพวกดื่มด้วยเหตุผล ของเขาเองว่า เป็นการสมควรแล้วที่คนหนุ่มจะต้องดื่ม สุรา ในคราวที่จะหาความสนุกสนาน เพราะเพื่อน ๆ กัน ทำเช่นนั้น ทุกคนเคยเล่าเรียนรู้ว่าสติลขาดเพราะดื่ม สุรา แต่วันนี้ต้องยอมให้สติลขาด เพื่อ “ความเียงผาย” ใน วันนี้ ค่อยรักษาสติลแก้ตัวกันวันอื่น ปมเียงที่เียง อยู่เองแล้วในสันดาน เมื่อได้น้ำเามาเข้าสนับสนุน ก็เียง จนถึงขนาดเป็นความบ้าชนิดหนึ่ง บรรยายกาคีในที่นั้นใน วันนั้นจึงเต็มไปด้วยความเียงชนิดผิดลั้ง และผลก็คือ คน

หนุ่ม ๆ เหล่านั้น ได้ระบายความเชื่อของตนที่คับอกมานานแล้ว ออกไปจนเป็นที่พอใจทุก ๆ คน นี่คือนิพพานของปมเชื่อง ของหนุ่มๆ ที่การศึกษายังไม่เพียงพอ

เราจะมองเห็นได้ชัดเจนทีเดียวว่า ในหนุ่มๆ ที่การศึกษายังไม่เพียงพอ นั้น ขบธรรมเนียมหรือประเพณี เป็นสิ่งที่จำเป็นมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือความเชื่อในทางศาสนา เพราะว่าความมีใจเป็นนักกีฬาที่เหลืออยู่บ้างในขณะที่จะเลาะวิวาทกันนั้นก็เนื่องมาจาก ขบธรรมเนียมที่ดี ที่อบรมเคยชินกันมาหลายชั่วบรรพบุรุษติดอยู่ในสันดานจนยากที่จะหมดไปได้ง่าย ๆ ด้วยการแทรกแซงของอารยธรรมแผนใหม่ เช่น สุรา เป็นต้น คนหนุ่ม ๆ เหล่านั้น จึงยังมีความยับยั้งชั่งใจได้มาก แม้ในขณะที่เมาสุรา ยังเคารพคนแก่ ยอมให้คนแก่ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่บริบาลหรือของมีคมมาเก็บไว้เสียเป็นต้น ความเชื่อมั่นในทางศาสนายังมีเหลือ ถึงกับพยายามจะไม่ให้ประเจิดประเจ้อต่อหน้าภิกษุสามเณร เท่าที่จะหลีกเลี่ยงได้ มิฉะนั้นแล้วการตีรันฟันแทง จะเป็นไปรุนแรง โดยไม่มีอะไรเป็นเครื่องยับยั้งเสียเลย อีกประการหนึ่งซึ่งน่าสังเกตก็คือว่า ปมเชื่องนั่นเอง มีลักษณะเป็นมิดสองคม คือให้ทำดีก็ได้ ทำชั่วก็ได้ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การที่คนเหล่านี้ทำอะไรลงไป ก็เพราะต้องการจะเชื่อง มีความต้องการเชื่องเป็นทุนอยู่เสมอ จึงยังมีความรู้สึกกลัวความเสื่อมเสียได้อยู่ไม่น้อย จึงไม่ฆ่าฟันกันเหมือนกับคู่อาฆาตบาดหมางอันแท้จริง เพราะตนเองไม่มีความอาฆาตอะไรกันมาก่อน ที่ทำไปนั้นเป็นเพียงกำลังของสัญชาตญาณที่ต้องการแสดงความเชื่องล้วน ๆ

หนุ่มๆ คนมาก ๆ เป็นเวลาที่ชั่วให้มนุษย์ให้แสดงปมเชื่องอย่างใดอย่างหนึ่งของตนออกมา เมื่อคนไม่เมายังกล้าไม่พอ คนเมาก็ตะครุบชิงเอาโอกาสไปเสียก่อน เพราะอำนาจของสุราหนุนปมเชื่องของเขาให้ล้นปรี่อยู่ตลอดเวลาแล้ว เมื่อคนเมาไม่มีอะไรที่จะเชื่องในทางที่ดีได้ ก็เชื่องไปตามประสาของคนเมา เพราะถึงแม้คนไม่เมาที่ไม่มีอะไรจะเชื่องก็ต้องเชื่องทางนี้อยู่เหมือนกันแล้ว หนุ่มๆ คนมาก ๆ เลยกลายเป็นที่ระเบิดออกของคน

ที่เมาปมเชื่องเป็นธรรมดาไป ยิ่งเมื่อมีเพศตรงข้ามมาปรากฏอยู่ด้วยจำนวนมากแล้ว ความเมาในปมเชื่องนั้นก็รุนแรงหนักเข้า จนการชกต่อยตีรันฟันแทงนั้นกลายเป็นของเล็กน้อย ไม่มีความหมายไปเลยทีเดียว คนเมาบางคนพยายามเก็บซ่อนความเมาของตัวเองอย่างน่าขบขัน เข้ามาหาข้าพเจ้าเพื่อขอโอกาสว่าจะอะไรให้ข้าพเจ้าฟัง ในเมื่อคนเมาออกนั้นหลบซ่อนไม่อยากจะให้พบเห็น นี่ก็เป็นเพราะอำนาจของปมเชื่องอีกทางหนึ่ง คือทางที่อยากจะแสดงความเป็นปราชญ์ แทนการเป็นนักเลงโต ที่ผลักดันให้เขากล้ามาเข้าหน้ากับข้าพเจ้า ซึ่งเมื่อเขาไม่เมาขนาดนี้ เขาไม่กล้าเข้ามาเลย และทั้งเขารู้สึกว่าความสามารถที่เขาจะแสดงนั้น จะไม่ทำความพอใจให้แก่ข้าพเจ้าได้ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า สถานที่หรือโอกาสที่จะแสดงความเชื่องอะไร ๆ ออกมาได้ นั้นเป็นเสน่ห์อย่างยิ่งแก่มนุษย์ผู้ที่กำลังเมาปมเชื่องของตน เสน่ห์นั้นนั่นเองเป็นต้นตอหรือทางมาแห่งการชกต่อยตีรันประเภนี้ซึ่งมีทั่วไปทุกหัวระแหง

ยังมีที่แปลกออกไปอีก โดยได้ยินว่าคนเมาคนเดียวคนเดียว ขึ้นมาคอยหาโอกาสที่จะพบข้าพเจ้าอยู่นานแล้ว ตั้งแต่ข้าพเจ้ายังไม่ถึงที่นั่น เขาเข้าไปถูกล้างกับข้าว ทำให้เจ้าของบันดัลโทสะทำอันตรายเอาเสียคราวหนึ่งแล้ว โดยเห็นเป็นการรุกรานหรือลุบคมกันเกินไป และไม่ยอมให้อภัยว่าเป็นคนเมา นี่ก็เหมือนกัน คือเป็นผลแห่งการทะเยอทะยานจะแสดงปมเชื่องของตัวเอง จนเป็นมูลเหตุแห่งความโกลาหล ถึงแม้เจ้าของสำหรับหรือเจ้าภาพผู้จัดการก็เป็นอย่างเดียวกัน มีปมเชื่องเนื่องด้วยการกุศลตั้งใจจะทำให้ดีที่สุด จึงบันดัลโทสะได้ง่ายด้วยปมเชื่องอันนั่นเอง แม้จะมีเจตนาเป็นกุศล แต่ถ้าเป็นเรื่องของปมเชื่องแล้ว ยิ่งศรัทธามากก็ยิ่งบันดัลโทสะแรงมาก เพราะมิได้อิงอาศัยปัญญาซึ่งมีธรรมชาติระงับปมเชื่อง แต่อาศัยความต้องการอันแรงกล้าของปมเชื่องเสียเอง ท้ายที่สุดหลายครั้งจะสำนึกถึงความจริงข้อนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงจะสามารถทำให้การกุศลของตนเป็นไปด้วยดี คือเป็นกุศลชนิดแท้จริง ที่สามารถขุดเกล้า

ปมเชื่อให้เบาบางลงไปจนหมดสิ้น ซึ่งเป็นความมุ่งหมาย
ของพุทธศาสนา

สรุปความเฉพาะข้อนี้ว่า ชุมชนมนุษย์มากยิ่งขึ้น
การแสดงออกของปมเชื่อของคนเรา มากจนกระทั่ง
แสดงสิ่งที่ไม่สมควรแสดงออกมา เพราะไม่มีอะไรที่ดี
กว่านั้นจะแสดง และข้อนี้เอง เป็นมูลเหตุแห่งการชกต่อย
ตีรันฟันแทงประเภทรรมดา นอกจากอำนาจกฎหมาย
แล้ว ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ฝังมาดั้งเดิม รวมกัน
เข้ากับความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่มีเหลืออยู่ในใจบ้างเพราะ
การอบรมมาดีเท่านั้น ที่จะป้องกันอันตรายอันเกิดจาก
การเมาปมเชื่อประเภทนี้ได้ และมีผลดีกว่าอำนาจ
กฎหมาย ซึ่งปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ถูกกลุ่มมั่วทำร้าย
อย่างรุนแรงอยู่บ่อยๆ เพราะการเข้าจับกุมนั้นเป็นการ
เข้าปะทะกับความบ้าคลั่งของปมเชื่ออย่างจังหน้ากัน
เกินไป

เราจะต้องหาทางฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี
เช่น การเคารพคนเฒ่าคนแก่กันใหม่ และมีการอบรม
ในด้านศาสนาให้ถูกทาง ให้คนเฒ่าคนแก่เป็นคนเฒ่า
คนแก่ที่ถูกต้องด้วยกัน การให้การศึกษาชนิดที่ขัดเกล
ความเห็นแก่ตัว อันลึกซึ้งไปเสียตั้งแต่วัยเด็ก เป็นสิ่ง
จำเป็นอย่างยิ่งในกรณีนี้ การศึกษาที่มีหลักเกณฑ์ความ
มุ่งหมายอย่างนี้เป็นการทำให้รู้จักควบคุมปมเชื่อของ
ตัวหรือรู้จักใช้ปมเชื่อในวิถีทางอันถูกต้อง และเป็นการ

ศึกษาที่เป็นมูลรากอันแท้จริงของศีลธรรมทั้งหลายทุกชนิด
ทำให้มีศีลธรรมทุกชนิดได้โดยไม่ยากเลย ถ้าการศึกษา
ของโลกมีหลักสูตรเช่นว่านี้เป็นส่วนสำคัญ จะสามารถ
สร้างมนุษย์ชนิดที่จะอยู่กันเป็นผาสุกอย่างมนุษย์แท้ใน
อนาคตได้ โดยไม่ต้องสงสัย การศึกษาของโลกในสมัย
ปัจจุบัน มีแต่จะส่งเสริมปมเชื่อให้เติบโตไปโดยไม่รู้สึกตัว
ทั้งแก่นักเรียนและครูผู้สอนเอง การศึกษานิดนั้น แม้
จะนำความเจริญทางวัตถุมาให้เท่าใด ก็มีแต่จะยิ่งนำมา
ซึ่ง “การตีรันฟันแทงระหว่างชาติ” มากขึ้นเพียงนั้น

“การตีรันฟันแทงระหว่างชาติ” หรือมหาสงคราม
โลก มีอะไรๆ เป็นอย่างเดียวกันกับการตีรันฟันแทง
ระหว่างบุคคล ดังที่กล่าวมาแล้วทุกประการ กล่าวคือ
ถ้ามีใช้เพราะสัญชาตญาณแห่งการกอบโกยโดยตรง เพื่อ
เอาไปหล่อเลี้ยงปมเชื่อทุกๆ ทางของตนโดยตรงแล้ว
ก็ต้องเป็นเพราะความต้องการแสดงออกมาซึ่งปมเชื่อ
ของตนอย่างรุนแรงนั่นเอง แม้การตีรันฟันแทงระหว่าง
ชาติอันมีเกียรติที่เรียกกันว่าเพื่อรักษาความยุติธรรม
หรือสันติภาพของโลกก็ตาม ก็ยังหาพ้นไปจากอุ้งมืออัน
เหนียวหนักของปีศาจแห่งปมเชื่ออันเร้นลับนี้ไม่เลย
แม้แต่หน่อยเดียว

โมกขพลาราม

สิงหาคม ๒๔๙๓